

δύρον

ΜΑΝΘΛ ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ

ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΠΤΩΧΕΙΑ

ΠΑΡ' ΗΜΙΝ

ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΥΣ ΑΙΩΝΑΣ

Άδεια του Αυτοκράτορ. Υπουργείου της παιδείας

νπ' αρ. 5463 και ημερομ. 15 Φεβρουάριου 1911

(13 Δεκεμβρίου 1909).

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΤΥΠ. ΝΕΟΛΟΓΟΥ.

1893

124939

ΜΑΝΘΛ ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ

ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΠΤΩΧΕΙΑ

ΠΑΡ' ΗΜΙΝ

ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΥΣ ΑΙΩΝΑΣ

ἄδεια τοῦ Ἀυτοκράτορος. Ὑπουργεῖον τῆς παιδείας

ἐπ' ἀρ. 5463 καὶ ἡμερομ. 15 Σεβτιοῦλ Ἀχῆρ 1311

(13 ὀκτωβρίου 1309).

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΤΥΠ. ΝΕΟΛΟΓΟΥ.

1893

124939

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΩΒΡΑΙ

ΤΩ ΕΥΛΑΒΕΣΤΑΤΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

ΤΗΣ ΡΟΘΟΜΑΓΗΝΣΙΑΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΠΑΤΡΙ ΣΕΠΤΩ ΚΑΙ ΦΙΛΩ

ΠΡΟΣΦΩΝΕΙΤΑΙ

ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ

ΕΙΔΗΣΙΣ

Ἡ μετὰ χεῖρας διατριβὴ ἀνεγνώσθη τῆ 5 Σεπτεμβρίου 1893 ἐν τῇ Γ' ἐπετείῳ συνόδῳ τῆς ἐνταῦθα Διδασκαλικῆς Ἀδελφότητος, ἐν ἣ παρῆσαν, ἐκπροσωποῦντες τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον οἱ σεβασμ. μητροπολίται Αἴνου Λουκάς Πετρίδης καὶ Μεθύμνης Νικηφόρος Γλυκάς· ἐξεδόθη δὲ τὸ πρῶτον ἐν τοῖς τεύχεσι 46, 47, 48, 49 καὶ 50 τῆς «Ἑβδομαδιαίας Ἐπιθεωρήσεως τοῦ Νεολόγου» καὶ ἀπ' αὐτῆς μετατυποῦται, ἀδεία τοῦ σεβαστοῦ αὐτοκρατορικοῦ Ὑπουργείου τῆς παιδείας.

Ἐν Φαναρίῳ Κωνστανπόλεως 30 ὀκτωβρίου 1893.

Μ. Ι Γ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Πρόλογος· σελ. 9. — Τιμαὶ τοῖς διδασκάλοις ἐπὶ Βυζαντινῶν·
σελ. 11 — 16. — Πενία σχολείων καὶ διδασκάλων ἐν γένει·
σελ. 17 — 23. — Ἑκτακτοὶ πρόσοδοι διδασκάλων· σελ. 23
— 24. — Πρόσοδοι καὶ δαπάναι σχολείων· σελ. 25 — 28.
— Χορηγίαι τινὲς τοῖς διδασκάλοις· σελ. 28. — Ἰχνη κοινῆς
φροντίδος πρὸς αὐτούς· σελ. 29 — 30. — Ἰχνη κοινῆς
φροντίδος περὶ αὐτῶν· σελ. 31—34. — Ἐπίλογος· σελ. 35.
- Γράμμα Διονυσίου Γ' περὶ τῆς πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας·
39 — 45.
- Γράμμα Καλλινίκου Ε' περὶ τῆς ἐν Σταυροδρομίῳ σχολῆς·
46 — 54.
- Γράμμα Προκοπίου περὶ τῶν ἐν Νεοχωρίῳ δύο σχολῶν· 55—58.
- Γράμμα Νεοφύτου Ζ' περὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρ-
χικῆς Μουσικῆς Σχολῆς· 59 — 65.
- Γράμμα φιλοτιμίας Θεοδοσίου Β' τῷ ῥήτορι Ἀλεξάνδρῳ· 66—70.
- Τόμος Χρυσάνθου περὶ τῶν μηνιαίων μισθῶν καὶ τῶν χρηματι-
κῶν ἀπολαυῶν τῶν πατριαρχικῶν γραμματέων· 71 — 75.
- Συμπληρωτικὴ μαρτυρία Ἰωσήπου Μοισιόδακος· 76 — 78.
- Ὅδηγίαι ἀναφερόμεναι εἰς τὰς βιογραφίας τῶν πατριαρχῶν, ὧν
ἐν τῷ βιβλίῳ γίνεται μνεία· σελ. 79.

ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΠΤΩΧΕΙΑ

ΠΑΡ' ΗΜΙΝ

ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΥΣ ΑΙΩΝΑΣ.

Θέμα λόγου πανηγυρικοῦ ἐν μέσῳ σεμνοῦ θιάσου διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν ἐνόμισα προσφυσέτατον τὸ διὰ τῶν ἐφημερίδων ὑπὸ τινα τύπον δῆθεν γραμματικώτερον ἀγγελθέν. Αὐτὸ προτιμήσας, ἀγαπητοί, γίνομαι πᾶσι καταληπτός, ὅσοι πρὸς τὸ λιτὸν ἐκάστου παρὸν τὸ παρελθὸν ἀντιβάλλοντες τὸ οὐχὶ κατ' εὐμάρειαν παραρρεῦσαν, μῆτε δὲ περὶ μέλλοντος ὁμοίου μάντις κακῶν γινόμενοι, μέλλουσιν εὐρεῖν ὅτι καὶ τρόπων μέτοχοι καὶ καταστάσεως ὑλικῆς τῶν διδασκάλων τῆς παρελθούσης γενεᾶς ἀποδείκνυνται διάδοχοι, καὶ τούτοις ἐν δυσπραγίαις ὑλκαῖς ἰσοστάσιοι. Πρὸς διδασκάλους καὶ λογίους ὁμιλῶν ἐπὶ τοιοῦτου θέματος ἔσομαι καταληπτός. Ἄν αὐτὸ τὸ παρὸν, ἂν αὐτὸ τὸ παρελθὸν ἡμῶν πάντων ἐν ἀπόψει στιγμιαία παρεξεταζόμενον πρὸς τὴν παρελθούσαν τοῦ γένους βιοτήν, ἐν γε τῇ πρὸς τοὺς διδασκάλους ἀκηδία, πείσῃ πάντας ὅτι τὴν αὐτὴν ἐδαδίσαμεν πορείαν, τῶν μὲν ὀπίσω μυδαμῶς ἐπιλανθανόμενοι, παρὰ τὴν ἀποστολικὴν ὑποθήκην¹.

1) Φιλίππ. Γ', 13.

τοῖς δ' ἐμπροσθεν οὐκ ἐπεκτεινόμενοι, δυνάμεθα παραμυθεῖσθαι ἡμᾶς αὐτούς, ὅτι ἔχομεν ἐν τῷ μακρῷ βίῳ τοῦ γένους σημεῖόν τι, καθ' ὃ πληρέστατα συμφωνοῦμεν οἱ νῦν πρὸς τοὺς πάλαι, καίπερ ἐν τούτῳ παρευδοκιμοῦντας ἑτέρων.

§.

Ἐσχάτως ἀνέγνων πού ὅτι μικρῶ πρὸ τῶν μέσων τῆς ΙΣ' ἑκατονταετηρίδος οἱ μισθοὶ τῶν καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Στρασβούργου ἦσαν ἐλεεινοὶ μόνον ὀγδοήκοντα φιορίνια κατ' ἔτος ἐλάμβανε μισθὸν ὁ Καλβίνος, ἤτοι διακόσια φράγκα, καὶ ὀλίγον οἶνον. Ἀνεμνήσθην τῆς παρελθούσης τοῦ γένους ἡμῶν βιοτῆς, καὶ, μὰ τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, ἔδει ἵνα μὴ μεμψῶ τῶν πατέρων ἡμῶν, τὴν τούτων ἐν γένει κατάστασιν ἀντιβάλλων πρὸς τὴν ἐν Εὐρώπῃ. Πράγματι, καθὼς ὀψόμεθα προχωροῦντες ἐν τῇ ἡμετέρα σημερινῇ διαλέξει, πλείω τι ποσὸν ἐχορηγοῦμεν τοῖς διδασκάλοις ἄνευ οἴνου, ὅστις ἦν ἐν τούτοις ἀναγκαιότατος ὡς ἐπιφέρων ἴσως τῷ πίνοντι διδασκάλῳ λησμοσύνην, ἔστω καὶ στιγμιαίαν, τῆς ὑλικῆς αὐτοῦ κακοδαιμονίας.

Ἀνάγκη κατὰ τὴν τοῦ θέματός μου ἀνάπτυξιν ὀλίγα ἵνα εἰπῶ θέλων δέ τι νέον ἢ ἀναγγεῖλω πρέπει ἢ ἀρυσθῶ πάσας μου τὰς ἐκτιθεμένας ᾧδε πληροφορίας ἐκ τῆς τῶν κάτω χρόνων ἱστορίας, διότι καὶ τοιοῦτος ὁ σκοπὸς τῆς παρουσίας μου διαλέξεως, καὶ προσεχέστεροι ἐσμέν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις. Οἱ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἱστορίαν μελετήσαντες ἔχετε γνῶσιν τῶν χρηματικῶν ἀμοιβῶν, ἃς ἐξέτινον πρὸς τοὺς ἐπιφανεστέρους τῶν διδασκάλων οἱ ἀρχαῖοι. Ἡ ἐπίγνωσις τῆς ἀληθείας ὅτι «οἷς ἀρετῆς ἄθλα κείται μέγιστα τοῖς δὲ καὶ ἄνδρες ἀρίστοι πολι-

τεύουσιν)ἰ ἐπιβάλλει τοῖς τῶν κοινῶν κηδομένοις τὴν ὑποστήριξιν τῶν νορθηκοφόρων, τὴν ἐπαρκῆ συντήρησιν εἰ μὴ τὸν πλουτισμὸν τῶν Βάκχων. Οἱ δὲ Βυζαντινοὶ πλείους ἀπένειμαν τοῖς ἐπιφανέσι διδασκάλοις ἐκάστοτε τιμὰς, ἴσως δὲ καὶ χρῆμα ἐπαρκές· περὶ τῶν τοιούτων τιμῶν ἔχομεν ἱκανὰς εἰδήσεις, ἐφ' ὧν ἕκτασις τις ἐπιτραπήσεται βεβαίως ἐν ἐκτενεῖ πραγματείᾳ, θέμα ἐχούσῃ τὴν Ἱστορίαν τῆς παιδείας παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, ἥτις ὡσαύτως ἐστὶν ἥκιστα μέχρι σήμερον ἠρευνημένη, καθὼς ὀλίγον ἐμελετήθη καὶ τὸ μετὰ τὴν ἄλωσιν μέρος αὐτῆς. Οὐδεὶς ἀγνοεῖ τὸ μέγα κύρος τῆς οἰκουμένης σχολῆς τῶν Βυζαντινῶν, ἥτοι τῶν δώδεκα διδασκάλων ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν πολλὴν ἀπολαμβανόντων τὴν ὑπόληψιν καὶ τὸ σέβας τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ λαοῦ. Περὶ τῆς πρὸς τοὺς διδασκάλους τιμῆς δυνατὸν ἵνα σταχυολογήσωμέν τινὰς εἰδήσεις. Ἄννα ἡ Κομνηνὴ λέγει ὅτι, ἀπὸ τῆς αὐτοκρατορίας Βασιλείου τοῦ Πορφυρογεννήτου μέχρις αὐτῆς τῆς τοῦ Μονομάχου βασιλείας «ὁ λόγος, εἰ καὶ τοῖς πλείοσιν ἐρραθύμηντο, ἀλλ' οὖν γε πάλιν οὐ καταδεδικώς, ἀνέλαμψε καὶ ἀνέθορε, καὶ διὰ σπουδῆς τοῖς φιλολόγοις ἐγένετο ἐπὶ τῶν χρόνων Ἀλεξίου τοῦ αὐτοκράτορος» ἥτοι τοῦ πατρὸς τῆς Ἄννης.² Ὡς δὲ μικρῶ πρὸ τῆς Ἄννης Μιχαὴλ ὁ Ψελλὸς εἰς ὕψος ἤρθη κοσμικῆς τιμῆς τε καὶ δόξης, οὕτως ὀλίγῳ μετὰ τὸν φιλόσοφον τοῦτον ἐτύγχανε πολλῆς εὐνοίας ὁ φιλόσοφος Ἰταλός, ὁ τοῦ Ψελλοῦ μαθητής· καίτοι δὲ προδοτικῶς προσενέχθη κατὰ τινὰ προσηβίαν εἰς Ἐπίδαμνον, ἔτυχε συγχωρήσεως καὶ προέστη σχολῆς δημοσίας παρὰ τῷ ναῶ τῶν Τεσσα-

1) Θεουκιδ. Β', 46.

2) Ἄννα τόμ. Α', σελ. 257.

ράκοντα Μαρτύρων ἢ παρὰ τῷ τῆς Πηγῆς ναφ̄ κειμένης,¹ οὐ μετὰ πολὺ δ' ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Εὐστρατίου τοῦ Γαριδᾶ προσελήθη «περὶ τὰς οἰκοδομὰς τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας». Μετὰ δύο δ' ἑκατονταετηρίδας ἀνὴρ σοφός, ὁ Θεόδωρος Ἐξαπτέρυγος, ἐπὶ Βατάτζη διδάσκων ἐν τῷ κατὰ Νίκαιαν ἀνωτάτῳ Ἐκπαιδευτηρίῳ, ἀνὴρ ἀγαθὸς φράζειν, οἷα κατάκρως ῥητορικοῖς ἐνδιατρίψας λόγοις, καὶ τὸ ἐξαγγέλλειν εὐφυῶς μελελητηκῶς, καὶ πολλοῦ διὰ τοῦτο ἠξιωμένος ὀνόματος, ἠξιοῦτο τῆς εὐνοίας τοῦ αὐτοκράτορος· ὁ Βατάτζης ἐπεσκέπτετο τοὺς παρὰ τῷ Ἐξαπτερύγῳ διδασκομένους παρακινῶν πρὸς σπουδὴν· πρὸς αὐτὸν τὸν Γεώργιον Ἀκροπολίτην, ὅς ἐστιν ὁ γραφῆ ταῦτα παραδοὺς ἡμῖν, ἔλεγεν ὁ καλὸς βασιλεὺς, προτρεπόμενος αὐτὸν ὅπως ἐγκολπωθῆ τὸ στάδιον τοῦ λογίου καὶ πολιτευτοῦ· «στρατιώτης μὲν γάρ τὸ ἐπιτήδευμα γεγονώς, ὅποσα ἂν ἔσχες τὰ τοῦ σιτηρεσίου παρὰ τῆς βασιλικῆς δεξιώσεως, τσαῦτα ἂν ἴσως ἢ καὶ ὀλίγον πλείω σοὶ διὰ τὸ τοῦ γένους περιφανὲς ἔσται· ἐμπλεως δὲ φιλοσοφίας· φανεῖς μεγάλων ἀξιωθήσῃ τῶν τιμῶν τε καὶ τῶν γερῶν· μόνοι γάρ ἀπάντων ἀνθρώπων ὀνομαστότατοι βασιλεὺς τε καὶ φιλόσοφος»². Καὶ δηλοῦσι μὲν οἱ λόγοι τοῦ μακαρίου βασιλέως ἢ τοῖς διδασκάλοις καὶ λόγοις ἀπένεμε τὸ κράτος τιμὴν καὶ οἷας ἀμοιβάς· ἢ δὲ πρὸ ταύτης καθὼς καὶ ἡ μετ' αὐτὴν ἱστορία κυροῦσι τὰ γραφόμενα· Γεώργιος ὁ Παχυμέρης παραδίδωσιν ὅτι ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου τοῦ Αὐτῶρειανοῦ Ἰάκινθος τις μοναχός, ἐκ τῶν δυτικῶν³ ἐλθὼν εἰς τὴν Νίκαιαν καὶ

1) Ἄνωγ, Α', σελ. 260.

2) Ἀκροπολ. σελ. 53.

3) Ὁ ὄρος «ἐκ δυτικῶν» δηλοῖ τὰς βουμελικὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους. Παχυμέρης· τόμ. Β', σελ. 44.

προσκαθήμενος παρά τῷ ναῷ τοῦ Ἀρχιστρατήγου, κειμένῳ πλησίον τοῦ Πατριαρχείου, «καὶ τοὺς παῖδας διδάσκων καὶ τούτους ἀνάγων τὰ εἰς προπαιδείαν», ὑφ' ὧν καὶ χρηματικῶς ἠμείβετο, κατηγγέλαθη τῷ πατριάρχει ὅτι δῆθεν ἐπραττεν ἀτακτόν τι, δῆλὰ γε δὴ μοναχὸς ὢν ἐδίδασκε παῖδας· ἀλλ' ἐξετασθεὶς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως εὐρέθη δεξιὸς ἀνὴρ καὶ παρρησίαν ἐπιδεικνύμενος, οὐ ἔνεκεν ἠγαπήθη παρ' αὐτοῦ¹. Τοῦ Παχυμέρους ὅμως ἡ μαρτυρία χρήσιμος ἡμῖν ἐστὶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῶν ὑπὸ τοῦ κράτους καὶ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τοὺς διδασκάλους παρεχομένων τιμῶν· διηγεῖται ὁ χρονογράφος οὗτος περὶ τοῦ Παλαιολόγου Μιχαῆλ ὅτι, βαδίζων ἐπὶ τοῖς ἵχνεσι τῶν ἐν Βυζαντίῳ πάλα βασιλευκότων — «ἦν γάρ ταῖς ἀληθείαις κάκεῖνος πρὸς τὰ παλαιὰ τῆς Κωνσταντινου παρακνιζόμενος» — ἵδρυσεν παρά τῷ ναῷ τοῦ ἀγίου Παύλου, ἐν τοῖς ἀρχαίοις Ὀρφανοτροφείοις (ἐκεῖ δῆλον οὖν ὅπου τῶν ὀρφανῶν ἄσυλον ἰδρύσας Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς ἐκέλευσε «τὴν ἐγκύκλιον ἐκπαιδεύεσθαι παιδείαν»² «σχολὴν γραμματικευομένων», καὶ χορηγῶν ἐτησίως τῷ διδασκάλῳ τὴν ἀμοιβήν, ἐχορήγει βεβαίως ἀμοιβὰς τινὰς καὶ τοῖς σπουδάζουσι, βραβεύων τοὺς προκόπτοντας· «ἔστι δ' οὐ καὶ τὰ εἰκότα φιλοτιμῆσθαι, εἰ δ' οὖν ἀλλ' ἄνεσιν τοῖς παισὶ διδόναι τῆς ἀσχολίας, κατὰ τι πάτριον σύνηθε»· ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον: ἦν ἔθος τοῖς πρὸ τοῦ Παλαιολόγου βασιλευσῖν ἵνα χορηγῶσιν ἀμοιβήν τινα καὶ προστασίαν τοῖς σπουδάζουσιν.

Τὸ κατὰ τι πάτριον σύνηθε· ἐξακριβοῖ Ἰωάννης Λαυρέντιος ὁ Λυδὸς ἐν τῷ «περὶ ἀρχῶν τῆς

1) Παχυμ. Α', σελ. 294.

2) Ἄωνης Β', σελ. 345.

ρωμαίων πολιτείας» συγγράμματι¹, ἐν ᾧ γράφει περὶ ἑαυτοῦ ὅτι ἦλθεν ἐκ Φιλαδελφείας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πρὸς σπουδὴν ἡκροάσατο τοῦ Ἀγαπίου, μαθητοῦ τοῦ φιλοσόφου Πρόκλου, δηλ. τῆς ἀριστοτελικῆς καὶ τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας· (περὶ τοῦ Ἀγαπίου Χριστόδωρος ὁ ποιητὴς ἐν τῇ περὶ τῶν ἀκροατῶν τοῦ μεγάλου Πρόκλου μονοβίβλῳ ἦσιν οὕτως

Ἀγάπιος πύματος μὲν, ἀτὰρ πρῶτιστος ἀπάντων).

Τότε Ζωτικὸς ὁ Φιλαδελφεὺς ἦν ἐπαρχὸς τῶν πραιτωρίων ἐπὶ τοῦ Θρακῆς Ἀναστασίου, οὗτος δὲ συνηριθμήσεν αὐτὸν ἐν τοῖς ταχυγράφοις τῆς ἀρχῆς, ἐν οἷς ἦν κατατεταγμένος ὁ τοῦ Λυδοῦ ἐξαδέλφος Ἀμμιανός· λέγει δ' ὁ Λυδὸς ὅτι πάντες οἱ βοηθοῦντες τῷ ἐπάρχῳ ἔλαμπον ἐπὶ παιδείᾳ. Ἀναστάσιος ὁ Θραξ μαθὼν τὴν περὶ τοὺς λόγους καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἀκάματον ἀσχολίαν τοῦ Λυδοῦ «πρῶτον μὲν ἐγκώμιον εἰπεῖν με (λέγει) πρὸς αὐτὸν κατηξίωσε. . . οὐ γενομένου, καὶ συγγράψαι με τὸν πρὸς Πέρσας αἰσίμως αὐτῷ χειρισθέντα πόλεμον παρεκελεύσατο» — Γράφων δὲ πρὸς τὸν ἐπαρχοῦ ὁ βασιλεὺς τοιοῦτος ἐχρήσατο ῥήμασιν· «Ἰωάννη τῷ λογιωτάτῳ πολλὴν μὲν σύνισμεν τὴν ἐν λόγοις παιδείαν, τὴν τε ἐν γραμματικοῖς ἀκρίθειαν, τὴν τε ἐν ποιητικοῖς χάριν, καὶ τὴν ἄλλην αὐτοῦ πολυμάθειαν, καὶ ὅπως τὴν ρωμαίων φωνὴν τοῖς ἑαυτοῦ τόνοις ἀπέδειξε σεμνότεραν· καίτοι τῆς στρατείας αὐτῷ τῆς ἐν τοῖς δικαστηρίοις τῆς σῆς ὑπεροχῆς ὀρθῶς φερομένης, ἐλθεῖν μετ' αὐτῆς καὶ τὸν ἐν βιβλίοις ἀσκῆσαι βίον, καὶ ὅλον ἑαυτὸν ἀναθεῖναι τοῖς λόγοις. Τὸν τοίνυν εἰς τοσοῦτον ἀρετῆς ἀναβάντα ἀ γ ἔ ρ α σ τ ο ν ἀ πο

1) Ἐκδόσις Καρόλου Βενεδίκτου Hase, Παρίσι, 1812, σελ. 194, 196, 198—200.

λιπεῖν ἀνάξιον τῶν ἡμετέρων χρόνων εἶναι κρίναντες, προστάττομεν τῇ σῇ ὑπεροχῇ ἐπιδοῦναι αὐτῷ τοῦ δημοσίου τόδε. Ἴστω δὲ ὁ εἰρημένος σοφώτατος ἀνὴρ, ὡς οὐ μέχρι τούτου στησόμεθα, ἀλλὰ καὶ ἀξιώμασι καὶ μείζουσιν ἱεραῖς φιλοτιμίαις τιμῆσομεν αὐτόν, ἄτοπον ἡγούμενοι τοιαύτην εὐγλωττίαν οὕτω μικρᾶς ἀμοιβῆς ἀξιοθῆναι· ἐπαινοῦντες αὐτὸν εἰ καὶ πολλοῖς ἑτέροις τῆς οὔσης αὐτῷ μεταδῆναι παρασκευῆς». Καὶ ταῦτα μὲν ἡ βασιλικὴ διαταγή· «τούτοις ἐπιψηφισαμένου—λέγει ὁ Λυδὸς— τοῦ τῆνκαῦτα τὴν πολιαρχίαν ἰθύνοντος, καὶ τόπον διδασκάλους ἀπονενεμημένον ἀφορίσαντός μοι ἐπὶ τῆς Καπετωλίδος αὐλῆς, ἐχόμενος τῆς στρατείας ἐπαίδευον, καὶ μεγαλοφρονεῖν ἐξηγόμενον».

Ἄν δὲ βλέπωμεν ἀνωτέρω τοὺς μακαρίους τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχας δὴλά γε δὴ τὸν Εὐστράτιον Γαριδᾶν καὶ τὸν Ἀρσένιον Αὐτωρειανὸν τιμῶντας τὸν οὐκ ὀρθῶς δοξάζοντα καὶ κατὰ τὸ τοῦ πολιτευτοῦ στάδιον ἀποτυχόντα Ἴταλὸν καὶ τὸν μοναχὸν Ὑάκινθον, ὁ Παχυμέρης βεβαίῳ ὅτι καὶ τὸν φιλόσοφον Μανουὴλ Ὀλόδωλον ὁ πατριάρχης Γερμανὸς ὁ Γαβρᾶς ἐχειροθέτησε ρήτορα τῆς Μ. Ἐκκλησίας καὶ κατὰ τὴν βραχύχρονον αὐτοῦ πατριαρχίαν, τῷ 1267, ἐπέτυχε παρὰ τῷ Παλαιολόγῳ Μιχαῆλ τῆς ἀπονομῆς συγγνώμης εἰς αὐτὸν τὸν Ὀλόδωλον καὶ τοῦ διορισμοῦ αὐτοῦ ὡς διδασκάλου τῶν γραμματικῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας, ἃ τέως ἦν διδάσκων Γεώργιος Ἀκροπολίτης ὁ μέγας λογοθέτης.¹ Εἰρήσθω δ'

1) Παχυμέρης· Α', σελ. 284.— Ὁ ρήτωρ Ὀλόδωλος ἐξώσθη, φαίνεται, κατόπιν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Μεγάλου Ἀγροῦ, διότι παρίσταται ἐπιστρέφων ἐξ αὐτῆς εἰς Κ.πολιν τῷ 1282. Παχυμ., Β', σελ. 25.

ὅτι τὸν ἀρχιδιδάσκαλον τοῦτον τῆς ἀνωτέρας ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ κράτους σχολῆς προσέλαβεν ἐν τῷ Πατριαρχεῖῳ, βοηθοῦντα τοῖς ὑπηρετοῦσιν ἐν αὐτῷ.

Ἄλλὰ τότε μὲν, κατὰ τοὺς τοσοῦτον ἡμῶν ἀφισταμένους αἰῶνας ἐκείνους εἶχε χρῆμα πολὺ τὸ κοινὸν ταμεῖον· οἱ μὲν αὐτοκράτορες συχνὰ κατετίθεσαν ἐπὶ τῶν ἁγίων Τραπεζῶν ἐπικόμβια κατὰ συνήθειαν· ἄρχοντες καὶ κόμπτες καὶ πλούσιοι καθωσίουν μεγάλα χρηματικά ποσὰ πρὸς ἴδρυσιν καὶ συντήρησιν μονῶν· πατριάρχαι καὶ μητροπολίται ὑπῆρχον κατὰ τοὺς σχεδὸν μυθῶδεις χρόνους ἐκείνους ἔχοντες περιουσίας δέκα καὶ δώδεκα ἑκατομμυρίων περίπου φράγκων¹. εἴπερ ἐδίδοτο μισθὸς ἐπαρκῆς εἰς τοὺς ἐπιφανεστέρους τῶν διδασκάλων, τῶν ἐν ἀνωτέραις σχολαῖς διδασκόντων, ὑπῆρχεν ὅμως ἐν τοῖς κοινοῖς καὶ τοῖς ἰδιωτικοῖς ταμεῖοις χρῆμα. Περὶ τῶν ἐν μικροτέροις σχολείοις διδασκόντων οὐχὶ τὴν αὐτὴν ἰδέαν ἔχω ἐσχηματισμένην. Ἐπὶ τοῦ Ψελλοῦ Μιχαῆλ ὁ μαΐστρω τῶν Διακονίσεως, ἐνθα σχολή τις ἴδρυτο κατωτέρα, ζητῶν ἀπὸ τοῦ πατριάρχου τὴν τοῦ Ἁγίου Πέτρου σχολήν, ἔγραψε: «τὸν πάντα μοι τῆς ζωῆς χρόνον βιβλίοις καὶ λόγοις καταναλώσας, οὐδὲν ὅτι μὴ λεληθότως πρὸς αὐτὸ τὸ γῆρας κατήντησα. . . τῆς δὲ παιδείας ἀπωνάμην οὐδὲν, ὅτι μὴ καὶ πλατὺν γέλωτα»².

§.

Ἄλλ' ἡ μακρὰ χρονικὴ περίοδος, ἥς ἐποψίην τινα

1) Κ. Παπαρρηγοπούλου Ἱστορία τοῦ ἑλλην. ἔθνους· πρώτης ἐκδόσεως τόμ. Δ', σελ. 400.—Μ. Γεδεών «Πατριαρχ. Πίνακες»· σελ. 321.

2) Μιχαῆλ τοῦ Ψελλοῦ Ἐπιστολαί· ἐν τόμῳ Δ' Μεσαιων. Βιβλιοθήκης Κ. Σάββα· σελ. 420.

βραχεῖαν ἐν τῷ περὶ πενίας διδασκαλικῆς λόγῳ ποιούμεθα, λέγεται συνήθως περίοδος πτωχῆ, ἐποχὴ πενήτων, ὧν τὸν πατριάρχην λογιώτατός τις ἀκομῆς ἐκάλεσε «πατριάρχην τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων». Ἐγὼ δὲ νομίζω ὅτι κακῶς ἡ περίοδος αὕτη τῆς ἐθνικῆς ζωῆς ἐχαρακτηρίσθη ὡς πενιχρὰ ὑπὸ τὴν ἐποψὴν τοῦ χρήματος. Εἴπερ ἠρσενῶτο ἐπισταμένως ἢ κατὰ τοὺς τελευταίους τέσσαρας αἰῶνας ἱστορία τοῦ παρ' ἡμῖν ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, εἰς πολλῶν διάφορα συμπεράσματα ἠθέλομεν χεραγωγηθῆ. Ἴσως ὀλίγος ὑπῆρχε παρ' ὀλίγοις πλοῦτος, ἀλλ' οὗτος ἢ ἐκρύπτετο, ἢ κατεσπαταλᾶτο εἰς ἰδρυσιν καὶ προικισμὸν μικρῶν ἢ μεγάλων μοναστηρίων, κυρίως κατὰ τὸν ΙΓ' καὶ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, ἀφαιρούμενος οὕτως εἰπεῖν ἀπὸ τῶν σχολείων, ἅτινα συνεπῶς ἐλευνῶς ἐκέκταντο προσόδους. Ἀκριδῶς δὲ δεόν ἐξετασθῆναι τοῦτο· διότι ἐὰν μὴ ἔχη πόρους ἐπαρκεστάτους σχολῆς τις, οὐδὲ ὁ διδάσκαλος ἔχει χρῆμα ἐπαρκές· μὴ ἔχων δὲ καὶ μόλις ζῶν, καὶ τρώγων ὅσον πρόπει 'να τρώγῃ ὅπως ζῆ, οὐδένα διατρέχει κίνδυνον μὴ καταλίπη τοῖς υἱοῖς καὶ τοῖς κληρονόμοις ἀφορμὴν ἐρίδων, ὀλίγην ἢ πολλήν περιουσίαν. Ἐν τούτῳ πάντες οἱ διδάσκαλοι τῶν κάτω χρόνων, ὅσοι διετέλεσαν τὸν ὅλον αὐτῶν βίον διδάσκαλοι, δύνανται 'να καυχῆθωσιν ὅτι σχεδὸν οὐδὲν ἔλιπον τοῖς υἱοῖς, ἴσως δὲ τινες καὶ περὶ τῶν θυγατέρων ἠναγκάσθησαν εἰπεῖν ὡς ὁ τῆς Ἀθηναΐδος πατὴρ Λεόντιος «ἀρκεῖ αὐτῇ ἡ αὐτῆς τύχη».

§.

Ἡ συντήρησις τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἡ προσήλωσις προσοδοφόρων κτημάτων εἰς μονὰς τῆς Ἀνατολῆς μετὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα μέγα μέρος ἀπερρόφα τοῦ πλού-

του, ὃν ὁ διαθέτης ἢ δωρητής ἠγνόει ὅτι προτιμότερον ἦν εἶπερ εἶδιδε πρὸς ἰδρυσιν μικρᾶς σχολῆς. Οἱ τῶν τοιούτων μονῶν ἰδρυταὶ ἔπρεπε πρὸς τοῦτο ἵνα νουθετηθῶσι δεόντως, ἀλλὰ δυστυχῶς οὐδεὶς πρὸς τοῦτο παρῶρμα· τὸ δὲ παράδειγμα τοῦ τῆς μακαρίας μνήμης Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου, τοῦ τὴν πατριαρχικὴν Ἀκαδημίαν ἀναστήσαντος, τὸ τῶν Θεσσαλονικέων, οἵτινες συγχρόνως σχεδὸν ἐκάλουν ὡς διδάσκαλον τῆς ἑλλην. σχολῆς ἐπιφανέστατον Ἕλληνα λόγιον, αἱ πρὸς τοὺς σπουδάζοντας συμβουλαὶ τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου Β' τοῦ Μεγαλοπρεποῦς, ἐπὶνεγκον ἀποτέλεσμα μόνον ἐν : τὴν μόρφωσιν διδασκάλων ἀφωσιωμένων εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν, διδασκόντων μετὰ πολλῆς αὐταπαρνησίας, ἀνθρώπων ἴσως μὴ δραμόντων εἰς ἐπιδίωξιν ἀλλ' ἐπιτυχόντων ἀληθοῦς κλέους, τοῦ κληθῆναι δηλαδὴ μεγάλους ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἅτε καὶ ποιήσαντας καὶ διδάξαντας, καὶ τὴν διδασκαλίαν τῷ βίῳ καὶ τῇ πολιτείᾳ σύνδρομον ἐπιδειξαμένους.

Καιροῦ ὅμως πρὸς παρασκευὴν, πρὸς σύνταξιν, πρὸς ἐφαρμογὴν θεσμῶν κανονιζόντων τὴν ὑπαρξίν καὶ συντήρησιν καὶ προκοπὴν ἐκπαιδευτικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων καὶ πρὸς περιθάλψιν τῶν γηραιῶν διδασκάλων ἔστεροῦντο βεβαίως οἱ τότε διοικοῦντες τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας. Πρὸ τῶν περὶ σχολείων θεσμῶν ἔδει ἵνα συντάξωμεν ἑτέρους· ἐπίεζεν ἀνάγκη ἑτέρας ἢ θεραπείαι, πρωτίστως ἀνάγκη. Ἔδει ἵνα συνταχθῶσι θεσμοὶ διέποντες τὸ κέντρον τῆς ἐθνικῆς ὑπάρξεως, ἐνισχύοντες αὐτὸ ἐν τῇ καθόλου δράσει, τῶν δὲ θεσμῶν τούτων οἱ κυριώτεροι συντάχθησαν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΕ' μέχρι τέλους τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Τὸ κέντρον ἐκεῖνο καὶ χρημάτων εἶχε κατὰ τοὺς δύο τούτους αἰῶνας ἀνάγκην, ἀπὸ δὲ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ΙΣ' ἑκατονταετηρίδος αἱ περιοδεῖαι

τῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριαρχῶν εἰς Ἰβη-
ρίαν, εἶτα δὲ εἰς Ρωσίαν καὶ μάλιστα ἀνὰ τὰς ἐπαρ-
χίας τῆς ἀχανοῦς ὀσμανικῆς αὐτοκρατορίας τὰς ὑπο-
κειμένας εἰς τὸν οἰκουμενικὸν πατριαρχικὸν θρόνον,
αἱ δωρεαὶ βλάχων καὶ μολδαυῶν ἡγεμόνων εἰς τὰ
πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς, ἀνεκούφιζον μὲν ὀλίγον
τὴν ὑλικὴν δυσπραγίαν τῶν μεγάλων τούτων κέν-
τρων τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς κινήσεως παρὰ
τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει, ἐπέτρεπον δὲ ἄνα τεθῆ καὶ σκέψις
τις καὶ πῶς ἀπόφασις ἢ μᾶλλον θεμέλιον ἐν ταῖς
σκέψεσι περὶ παιδεύσεως ὡς ἐν ἄρθρῳ, ἔστω καὶ ἐκ
τῶν δευτερευόντων, τῆς ἡμερησίως διατάξεως· ἀλλὰ
περὶ πόρων τῶν τότε σχολείων καὶ τῶν χορηγουμένων
τοῖς διδασκάλοις ἀμοιβῶν ἐγὼ μνησίαν οὐδεμίαν εὗρι-
σκω. Τῷ 1546 ἢ 47 Διονύσιος ὁ ἀπὸ Νικομηδείας
πατριάρχης τῆς Νέας Ρώμης προσκαλεῖ Μιχαὴλ Ἐρ-
μόδωρον τὸν Ἀἰστάρχον ὅπως διδάξῃ ἐν τῇ πατριαρ-
χικῇ Ἀκαδημίᾳ, ἀλλ' οὐδένα ποιεῖται λόγον ἀμοιβῆς
ὑλικῆς¹· διότι τοῖς διδασκάλοις τούτοις ἐχορηγεῖ τὸ
Πατριαρχεῖον ἐργασίαν τινὰ γραφικὴν ἐν αὐτῷ καὶ
τινα δικαιώματα παρομαρτοῦντα τῷ ἐκκλησιαστικῷ
ὀφφικίῳ τῷ τούτοις ἀπονεμομένῳ. Ὡς ὁ Διονύσιος,
οὕτως ὁ πατριάρχης Ἱερεμίας Β' ὁ ἀπὸ Λαρίσσης, ἐν
τοπικῇ συνόδῳ, συγκροτηθεῖσα τῷ 1593 ἐν Κων-
σταντινουπόλει, σαφῆ μνησίαν οὐδεμίαν ποιεῖται
μισθοῦ τοῖς διδασκάλοις χορηγητέου· διατάττει
μόνον διὰ τοῦ ζ' κανόνος αὐτῆς ἡ σύνοδος τοῦ 1593
«ἐκαστον ἐπίσκοπον ἐν τῇ ἑαυτοῦ παρῳικίᾳ φροντίδα
καὶ δαπάνην τὴν δυναμένην ποιεῖν, ὥστε τὰ θεῖα καὶ
ἱερὰ γράμματα δύνανται διδάσκεσθαι· βοηθεῖν δὲ

1) Βλ. τὴν ἐπιστολὴν τοῦ πατριάρχου ἐν Φιλολογ. Ἀναλέ-
κτοις Ζακύνθου, ὑπὸ Νικολάου Κατραμῆ, ἀρχιεπισκόπου· Ζά-
κυνθος, 1880, σελ. 245.

κατὰ δύναμιν τοῖς ἐθέλουσι διδάσκειν καὶ τοῖς μαθεῖν προαιρουμένοις ἐὰν τῶν ἐπιτηδείων χρεῖαν ἔχωσι»¹. Τὸ «φροντίδα καὶ δαπάνην τὴν δυναμένην ποιεῖν» ἤπλοῖ καταφανῶς ὅτι ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῆς μητροπολιτικῆς ἐκκλησίας ἐλαμβάνοντο τὰ πρὸς συντήρησιν τοῦ διδασκάλου ἀπαιτούμενα χρήματα. Αὐτοὶ οἱ παλαιότεροι κώδικες ἐκκλησιῶν τινῶν καὶ μητροπόλεων ἀναγράφοντες ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῶν τοῦ ναοῦ δαπανῶν τὰ πρὸς συντήρησιν τῶν καθ' ἡμᾶς σχολείων διδόμενα μαρτυροῦσι καὶ οὗτοι σαφῶς ὅτι σπανίως, ἵνα μὴ εἶπω δυσκόλως, ἤθελεν εὐρεῖ τις ἴδια κεφάλαια κατάτεθειμένα πρὸς συντήρησιν, πρὸς ἐδραίωσιν, πρὸς προκοπὴν παντὸς σχολείου. Πρόκειται δὲ καὶ σαφῆς ἡ διάταξις, περὶ διδασκαλίας : τῶν «ιερῶν γραμμάτων», ἤτοι τῶν πρώτων τῆς λιτῆς ἐκπαιδεύσεως στοιχείων· ὁ χαρακτήρ τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἢ ἐκ τοῦ ταμείου τοῦ ναοῦ χορηγουμένη πρὸς τὴν γειτονεύουσαν αὐτῷ σχολῆν χρηματικὴ ποσότης, ἢ τῆς σχολῆς ἐποπτεία γινομένη ὑπὸ τῶν καὶ τοῦ ναοῦ τὰς προσόδους διαχειριζομένων, ταῦτα πάντα σύνδρομά μοι γίνονται εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ σχολῆν τινι παρακειμένος ναὸς ἐχορήγει κατὰ τὸν 15' αἰῶνα καὶ μέχρι τῶν μέσων τοῦ 12' τὰ πρὸς τὴν λειτουργίαν τῆς στοιχειώδους σχολῆς ἀπαραιτῆτως ἀπαιτούμενα χρήματα.

Μαρτυρεῖ δέ μοι τὸν λόγον αὐτὴ ἡ ἐν Φαναρίῳ Πατριαρχικῇ Ἀκαδημίᾳ, ἥς ὁ σχολάρχης ὁ σοφὸς Θεόφιλος ὁ Κορυδαλλεὺς, ἐπὶ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, αὐτοῦ διατάξαντος οὕτως, ἐκαρπούτο τὰ εἰσοδήματα μᾶς ἐν Κοντοσκαλίῳ τῆς Κωνσταντι-

1) Τὰ πρακτικὰ τῆς Συνόδου βλέπε προχείρως παρὰ Κ. Σάβα, ἐν Βιογραφ. σχεδιάσματι περὶ Ἱερεμίου Β', σελ. 82—92, ἰδίως δὲ τὸν ζ' κανόνα.

νουπόλεως ἐκκλησιῶν, ἥς ἱερατικῶς, ὡς κοινῶς λέγομεν, προϊστάμενος ἦν ὁ ἐπ' ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ πεφνημισμένος Εὐγένιος Γιαννούλης ὁ Αἰτωλὸς ¹. Ἐὰν εἴπῃ τις ὅτι τὸ τῆς ἐκκλησίας ταύτης εἰσόδημα ἦν ἀρκοῦν πρὸς ἄνετον τοῦ Κορυθαλλέως συντήρησιν, ἢ καὶ πρὸς πλουτισμὸν αὐτοῦ, δέον ὑπ' ὄψιν ἵνα λάβῃ ὅτι μετὰ μίαν ἐξηκονταετίαν ὠρίσθη σαφῆς τις διάταξις περὶ τῶν τοῖς διδασκάλοις ἀπονεμομένων χρηματικῶν ἀμοιβῶν, καὶ συμπέρασμα τι συγγενὲς πείθει ὅτι καὶ τότε καὶ κατόπιν ἦσαν αἱ μισθοδοσίαι λιτόταται. Κατὰ τὸ 1691, σιγίλλιον πατριαρχικὸν τὰ κατὰ τὴν πατριαρχικὴν Ἀκαδημίαν καθορίζον προορίζει πρὸς συντήρησιν τῶν δύο διδασκάλων αὐτῆς τριακόσια πεντήκοντα γρόσια, λαμβανόμενα, διακόσια ἐβδομήκοντα μὲν ἀπὸ τοῦ ἐμβατοκίου τῆς ἐν Ἐξω-κιονίῳ ἐκκλησίας, ὀγδοήκοντα δὲ ἀπὸ τοῦ τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐν Ὑψωμαθείσις. Ἐκ τοῦ σιγίλλιου μανθάνομεν ἐπίσης ὅτι ὁ μὲν ἀρχιδιδάσκαλος, ὁ τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ φιλοσοφικῶν μαθημάτων, ἐλάμβανε μισθὸν ἐτήσιον ἐκ γροσίων διακοσίων, ὁ δὲ τῶν ἐγκυκλίων παιδευμάτων ἐκ γροσίων ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα ². Λάβετε νῦν ὑπ' ὄψιν, ἀγαπητοί, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τὸ φλωρίον ἐτιμᾶτο δύο καὶ ἡμίσεως γροσίων ³, ὅπως μάθητε ὅτι ὁ μὲν ἀρχιδιδάσκαλος ἐλάμβανε μισθὸν ἐτήσιον ὀγδοήκοντα φλωρία, ἤτοι κατὰ τὴν τρέχουσαν νῦν ἀξίαν 4480 γρόσια ἀργυρᾶ, ὁ δὲ βοηθὸς αὐτοῦ ἐξήκοντα φλωρία μόνον κατ' ἔτος, ἤτοι

1) Ἀναστασίου Γερδίου, βίος Εὐγενίου Ἰωαννουλίου, ἐν Μεσαιων. Βιβλιοθήκῃ Κ. Σάβα, τόμ. Γ', σ. 434.

2) Βλ. τὰ ἐμὰ Χρονικά τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας· σελ. 120 καὶ 122.

3) Σκ. Βυζαντίου. Κωνσταντινουπόλεως τόμ. Γ', σελ. 251.

γρόσια σημερινά τρεῖς χιλιάδες τριακόσια ἐξήκοντα·
δὴλά γε δὴ μνησίων ἐκ 373 γροσίων ὁ πρῶτος, ἐκ
280 δὲ ὁ δεύτερος. Σημειώσατε, κύριοί μου, τοὺς
ἀριθμοὺς τούτους, ὅπως συνομολογήσῃτε μοι πάντες
ὅτι ἐπὶ ἔτη μακρὰ καὶ μακροὺς αἰῶνας ὑπερτάτην
αὐταπαρνησίαν ἐπεδείξαντο πάντες οἱ διδάσκαλοι τοῦ
γένους, ὧν τὴν μνήμην ἔχομεν καθῆκον ἵνα γεραί-
ρωμεν οἷα μνήμην ἁγίων ἀνδρῶν. Ἐκ προγενεστέρου
σιγγιλίου (τοῦ 1661) περὶ τῆς Π. Ἀκαδημίας οὐδὲν
ἀπολύτως περὶ πόρων ποριζόμεθα. Βεβαίως εἶχον καὶ
τινας ἐτέρας τροσόδους, ἀλλ' ἦσαν αὐταὶ τοσοῦτον
ἀσήμαντοι, ὥστε πραγματικῶς ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸ
ἔργον καὶ τὴν ἀποστολὴν ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν ἐπι-
βάλλεται πᾶσι τοῖς γινώσκουσι διὰ τίνων δυσχερειῶν
διήρχοντο τὸν βίον, διδάσκοντες, ἐμπνέοντες ζῶν,
ἐμφυσῶντες πνεῦμα σοφίας, πνεῦμα συνέσεως εἰς γε-
νεὰς οὐχὶ μὲν πεπηνγίας τῷ ψυχῇ τῆς πρὸς τὰ καλὰ
διαθέσεως, ὡς ἔγραφεν ὁ Κορυδαλλεὺς πρὸς τὸν μα-
κάριον ἱερομάρτυρα Κύριλλον Λούκαριν¹, ἀλλὰ, τοῦτ'
αὐτὸ τὸ ψαλμικόν, διελθούσας διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος
ὅπως ἐξαχθῶσιν εἰς ἀναψυχὴν. Ἀνάγκη ἵνα συμπλη-
ρωθῶσιν αἱ πληροφορίαι αὐταὶ περὶ τῶν εισοδημά-
των τῶν κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας σχολείων
καὶ περὶ τῶν μισθῶν τῶν χρηγομένων τοῖς διδα-
σκάλοις, ὅπως μηδαμῶς ἐκταθῶμεν εἰς ἐξέτασιν τῶν
λόγων τῆς πενίας, τῆς παρομαρτούσης τῷ διδασκα-
λικῷ ἐπαγγέλματι. Ὅταν πεισθῶμεν ὅτι τὰ τῶν ἡ-
μετέρων ἐκπαιδευτηρίων εισοδήματα μέχρι τῶν πρώ-
των ἐτῶν τῆς ἡμετέρας ἐκατονταετηρίδος ταύτης
ἦσαν ὀλίγιστα καὶ λιτότατα, συνεπῶς δὲ καὶ αἱ χο-
ρηγούμεναι τοῖς διδασκάλοις ἀμοιβαί, περιττὸν ἐξε-

1) Τύποι ἐπιστολῶν, Θεοφίλου τοῦ Κορυδαλλεὺς· ἔκδ. Βενε-
τίας. 1786, σελ. 91.

τάζειν διατι ἦσαν οἱ τότε διδάσκαλοι πτωχοί. Πολλοὶ τῶν τότε λογίων καὶ διδασκάλων τοῦ γένους ἠγγνόουν τὴν λατινικὴν, οὐδ' ἠδύναντο ἕνα μάθωσι τὸ τοῦ Σαλλουστίου, κἂν τε τὴν ἀνάγκην ἐποιοῦντο φιλοτιμίαν, ὅτι *avaritia pecuniae studium habet, quam nemo sapiens concupivit*. Πιθανῶς ἠγάπων, εἰ καὶ οὐκ ἐλάτρευον τὸ χρῆμα, ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν εἶχε τὴν *avaritiam*, ἣν τῷ σοφῷ ξένην ἐκήρυττεν ὁ λατίνος ἱστορικός· πῶς ὅμως ἀνταπεκρίνοντο πρὸς τὰς τότε κοινωνικὰς ἀνάγκας;

§.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἴσως καὶ ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ', ὅτε σχολεῖα παρ' ἡμῖν ὑπῆρχον ὀλίγιστα, τῷ διδασκάλῳ κατ' ἔτος ἦσαν τεταγμένοι μικραὶ τινες ἀπολαυαί, ὧν τὸ σύνολον εἰς ἐλάχιστον ἀριθμὸν βεβαίως ἀνήρχετο, προσοχῆς ἀνάξιον· καὶ αἱ συνήθειαι μὲν ἐκεῖναι, καθ' ἃς ἐδίδοντο μικρὰ τινα δῶρα, ἀναφέρονται εἰς τοὺς διδασκάλους τῶν κοινῶν, ὡς ἐλέγοντο, σχολείων, «τῶν ἱερῶν γραμμάτων» οἵτινες ὀνομάσθησαν βραδύτερον παιδαγωγοί, διατηρήσαντες τὴν τοιαύτην ὀνομασίαν μέχρι πρὸ πεντηκονταετίας, ὡς αὐταὶ αἱ μπτέρες ἡμῶν μνησκονται μαρτυροῦσαι. Κατὰ τὰς συνηθείας ταύτας, ἃς ἀναφέρει ἐγγραφὸν τι τοῦ 1729, ὁ μαθητὴς ἀρχόμενος διδάσκεισθαι ἔδιδε τῷ διδασκάλῳ «ἄσπρα ἢ μανδύλια, ἢ ἄλλο τι δῶρον», καθὼς καὶ ὅτε μετέβαινεν ἀπὸ τῆς διδασκαλίας τῶν Πινακιδίων εἰς τὴν Ὀκτώνηχον, ἀπὸ ταύτης εἰς τὸ Ψαλτήριον, ἀπὸ τούτου δ' εἰς ἕτερον μάθημα. Ὁ διδάσκαλος ἐλάμβανε καὶ τὰ λεγόμενα «δευτεριάτικα», ἄσπρα δύο ἢ τρία, ἅτινα καὶ πεντηκοντάκις ἂν δεχθῶμεν διδόμενα κατ' ἔτος, ἀποτελοῦσιν ἑκατὸν πενήκοντα ἢ διακόσια

ἄσπρα, ἅτοι φιορίνια ἐξ ἀφ' ἐκάστου μαθητοῦ λαμβανόμενα· δεδόςθω ὅτι εἶχεν ἕκαστος τῶν τοιούτων παιδαγωγῶν εἴκοσι μαθητάς, ὅτι πάντες ἐχορήγουν τὰ ἐξ φιορίνια, καὶ ὅτι τὸ σύνολον τῶν διδάκτρων ἀνήρχετο εἰς 120 φιορίνια, ἢ 300 φράγκα. Καὶ διὰ τοσοῦτου ὄγκου πάλιν οὐδαμῶς πλουτίζομεν τὸν διδάσκαλον. Δέον δὲ ἵνα βασισθῶμεν ἐπὶ ὑποθέσεων, διότι ἄλλως οὐδέποτε θέλομεν ἐκτιμῆσαι τὴν μεγάλην ἀποστολὴν τῶν διδασκάλων ἐκείνων τῶν χρόνων. Οὔτε τόσα κἄν ἐλάμβανον! Καὶ ἐν τούτοις τῷ 1729 τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως διέταξε τὴν παῦσιν καὶ τῆς συνθησίας ταύτης, ἀπαγορευθέντων καὶ τῶν δώρων καὶ τῶν κατὰ δευτέρα διδομένων διδάκτρων, ἠνέχθη δὲ τὴν προσφορὰν οἴνων, ὄπωρῶν καὶ ἄλλων «ἐκ τῶν προχείρων καὶ ἀνευ ἀγορᾶς εὐρίσκομένων» παρὰ τοῖς γονεῦσι τῶν διδασκομένων. Λυπηρὸν ὅμως εἶπεν ὅτι ἠμδεμίαν οἱ οὕτως ὀροθετοῦντες ἔλαβον φροντίδα βελτιώσεως τῆς ὑλικῆς τῶν διδασκάλων θέσεως.

§.

Σχολείων τινῶν εἰσοδήματα τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως ἐπορίζετο μετὰ δυσκολίας ἐκ διαφόρων πηγῶν, ὡς ἀναμανθάνομεν ἀπὸ σιγιλλίου τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου Ε' τοῦ ἀπὸ Νικαίας, διατάττοντος τὰ κατὰ τὴν ἐν Σταυροδρομίῳ κεντρικῇ τῆς ὁμογενοῦς ὀρθοδόξου κοινότητος σχολῆν.

§.

Ἐν διαφόροις διατριβαῖς μου πολλακίς λόγον ποιούμενος περὶ σχολείων καὶ πολλὰς τοῖς φιλόστοροι παρεχόμενος πληροφορίας, ζητῶ συγγνώμην ὅτι τῶν

νυνι λόγον αποτελέσω βραχύτατον. Ἄρκει ὑμῖν ἡ παράθεσις ἀριθμῶν, ὅπως πεισθῆτε ὅχι ὅτι λίαν ἐλεινοί, ἀσήμαντοι, οὐτιδανοὶ τοῖς διδασκάλοις ἐχορηγοῦντο μισθοί, ἀλλ' ὅτι σχεδὸν οὐδεμίαν ἐλάμβανον οἱ δυνατοὶ τῆς ἡμέρας πρόνοιαν περὶ βελτιώσεως αὐτῶν, περὶ θεραπείας τῆς ὑλικῆς τῶν διδασκάλων τῶν χωρίων καὶ κωμοπόλεων δυσπραγίας. Ἐπειδὴ δὲ ἀρχαιότερον τοῦ 1661 διγίλλιον ἀγνοῶ, εἰ καὶ τοῦτο σιωπᾷ τέλεον περὶ πόρων, πᾶσαι δ' αἱ περὶ τῆς οικονομικῆς τοῦ Οἴκουμιν. Πατριαρχείου καταστάσεως ἐρευναί μου προχωροῦσι μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἀπ' αὐτῶν ἀρχομαι. Τῷ 1724 ἡ ἐν τῇ νήσῳ Σκοπέλῳ σχολὴ τῶν ἑλληνικῶν καὶ τῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων εἶχε κεφάλαιον 1000 γροσίων, ἔσοδα δὲ κατ' ἔτος 150, σχεδὸν 600 φράγκα, πρὸς συντήρησιν δύο διδασκάλων. Μικρῶ μετὰ ταῦτα ἡ σχολὴ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Τρικκάλων εἶχε κεφάλαιον ἐκ 500 γροσίων, ἔσοδα δὲ τὸν τόκον αὐτῶν, 50 κατ' ἔτος, ἥτοι φράγκα διακόσια πρὸς μισθοδοσίαν τοῦ διδασκάλου, ὑποχρεουμένου ἵνα μὴ λαμβάνῃ καὶ «δευτεριάτικα», μήτε δῶρα ἢ μανδήλια. Τῷ 1744 ἡ σχολὴ τῆς Μιτυλήνης εἶχεν ἔσοδα 300 γροσία, ἐκ δὲ τούτων ἔπρεπε ἵνα λαμβάνῃ μισθὸν ὁ διδάσκαλος, ἵνα διατηρῶνται δὲ ὀκτὼ ἐπιμελεῖς καὶ ἄποροι μαθηταὶ αὐτῆς ἀνά τρεῖς παράδες ἕκαστος καθ' ἡμέραν λαμβάνοντες, ἅρα τῷ διδασκάλῳ λείποντες ὡς ἐτήσιον μισθὸν γροσία πιθανῶς ἑκατὸν εἰκοσίν, ἥτοι μόλις τετρακόσια πεντήκοντα φράγκα. Σημειωτέον δ' ὅτι ἐπιγράψῳ ἐκάστῳ μαθητῇ πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ οὐχὶ χιλίους ἐννενήκοντα πέντε παράδες, ἀλλὰ μόνον ἐννεακοσίους διὰ τριακοσίας ἡμέρας κατ' ἔτος. Ἄλλως ἤθελε μείνει τῷ διδασκάλῳ ποσὸν γροσίων 81 ὡς ἐτήσιος μισθός. Τῷ 1763 ἡ σχολὴ τῆς Μονεμβασίας εἶχε κεφάλαιον 2500 γροσίων, ἔσοδα τὸν τόκον τού-

Παιδεία καὶ Πτωχεία

2

του γρόσια 250, μισθὸν χορηγοῦσα τῷ διδασκάλῳ 150, δηλαδὴ μῆτε ἑξακόσια φράγκα. Κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος ὁ διδάσκαλος τῆς ἐν Ἐξω-κιονίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως σχολῆς μετὰ τοῦ βοηθοῦ αὐτοῦ ἐλάμβανον κατ' ἔτος 250 γρόσια, μόλις ἑννεακόσια φράγκα. Συγχρόνως ἢ ἐν Μιστρᾷ τῆς Πελοποννήσου σχολῆς εἶχε κεφάλαιον ἐκ 2000 γροσίων, ἔσοδα δὲ 200, ὧν τὰ τρία τέταρτα δηλ. 133 γρόσια, φράγκα πεντακόσια, ὠρίζοντο πρὸς συντήρησιν ἱεροκήρυκος ὄντος ἅμα καὶ διδασκάλου. Τῷ 1768 ὁ διδάσκαλος τῆς σχολῆς Ἐδιρνε-καπίου εἶχεν ἐτήσιον μισθὸν 100 γρόσια, σχεδὸν τριακόσια πεντήκοντα φράγκα. Πρὸς τί δ' ὁμῶς ἐξερχόμεθα ἐκ τοῦ κέντρου τῆς ὀρθοδοξίας; Πλησιάζομεν τῇ πατριαρχικῇ Ἀκαδημίᾳ, ὑπὲρ ἣν ἴστατο προστάτης τὸ Πατριαρχεῖον. Τῷ 1759, ὅτε τρεῖς συνεδίδασκον Εὐγενίῳ τῷ Βουλγάρῳ κοσμοῦντι τὴν ἔδραν ἀρχιδιδασκάλου, εἶχεν αὕτη κεφάλαιον ἐλάχιστον, οὗ ὁ τόκος μῆτε εἰς δύο χιλιάδας φράγκων ἐξικνούμενος ἔδει ἵνα χορηγῆται τέσσαρον ὡς μισθός· ἵτοι τῷ Εὐγενίῳ, τῷ Δωροθέῳ Λεσβίῳ, τῷ Ἀνανία Ἀντιπαρίῳ καὶ τῷ Νικολάῳ Κριτίᾳ, οἵτινες καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἐσιτίζοντο παρὰ τῷ πατριάρχῃ γλίσχρως ἠμείβοντο κἂν τε δεχθῶμεν οὐχὶ τέσσαρας, ἀλλὰ τρεῖς τοὺς τότε διδασκάλους. Ἐπισκοπήσωμεν ἐτι σχολεῖά τινα τῆς ἡμετέρας πόλεως πῶς ἠμείβον κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἕκαστον τὸν οἰκεῖον διδάσκαλον.

Κατὰ τὸ 1780 ὁ διδάσκαλος τῆς σχολῆς Ἐγρίκασι ἐλάμβανε μηνιαῖον μισθὸν γροσίων 10, μῆτε τριάκοντα δηλαδὴ φράγκων· εἶχε δ' ἢ συνοικία καὶ τινα διδασκάλισσαν, εἶδος νηπιαγωγοῦ ἴσως, τίς οἶδε διὰ τίνος εὐτελοῦς μισθοῦ ἀμειβομένην. Κατὰ τὸ ἔτος 1771, ἐν διαστήματι δέκα καὶ τριῶν μηνῶν, ὁ διδάσκαλος « τῶν κοινῶν γραμμάτων » τῆς σχολῆς τοῦ

Μεγάλου Πεύματος Ἀμβρόσιος ἱερομόναχος ἔλαβεν 86 γρόσια καὶ 80 ἄσπρα, ἦτοι 6 γρόσια καὶ 80 ἄσπρα κατὰ μῆνα! σχεδὸν εἴκοσι φράγκα τῆς σήμερον. Ἡ σχολὴ τῆς κοινότητος ταύτης ἔδιδε κατὰ τὰ ἔτη 1799—1800 μισθὸν ἐτήσιον διδασκάλου καὶ ὑποδιδασκάλου 779 γρόσια καὶ 18 ἄσπρα, δηλαδὴ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ τῆς σήμερον μόλις 1200 φράγκα! καὶ ἴσως ἦσαν οἱ διδάσκαλοι τρεῖς· διότι τῷ 1801—1802 εἰς δέκα τρεῖς μῆνας ὁ διδάσκαλος τῆς δημοτικῆς σχολῆς ἔλαβε μισθὸν ἐν ὄλῳ 193 γρόσια, τῆς δὲ τῶν ἑλληνικῶν ὁ πρῶτος διδάσκαλος καὶ ὁ δεύτερος ὁμοῦ 1614. Τῷ 1818 ὁ τῶν ἑλληνικῶν εἶχε μισθὸν 100 γροσίων, δηλαδὴ μόλις ἰσαριθμῶν φράγκων· ὁ βοηθὸς αὐτοῦ 25· ὁ τῆς δημοτικῆς σχολῆς 40. Ἐν τούτοις ἡ συνοικία Ξυλοπόρτης ἐχορήγει συγχρόνως τῷ μὲν τῶν κοινῶν γραμμάτων, ὄντι καὶ ἱερεῖ τοῦ ναοῦ, 15 γρόσια μηνιαῖον μισθόν, εἰς δὲ τὴν «δασκάλισαν Ἐλέγκω» 5! γρόσια. Τοῦ πολλοῦ Νικολάου Λογάδου διευθύνοντος τὴν ξηροκρήνειον Ἀκαδημίαν ὁ μηνιαῖος μισθὸς ἦν 250 γρόσια, τοῦ δὲ διαπρεποῦς ἐπ' ἀρετῆ καὶ παιδείᾳ Σαμουὴλ πρώην Μεθμβρίας τοῦ Κυπρίου μόλις 300, καὶ τοῦτο μικρῶ πρὸ τοῦ 1850. Τῶν μισθῶν ἡ ἀθλιότης ἦν γενικὴ. Τῷ 1814—1817 ἐν διαστήματι τριετίας ἡ σχολὴ τῆς συνοικίας Ἐδιρνεκάπι ἐχορήγησε τῷ μὲν διδασκάλῳ τῶν ἑλληνικῶν γρόσια 1828 (κατὰ μῆνα 50 γρόσια=φράγκα καὶ 31 παράδες), τῷ δὲ τῶν κοινῶν 1036 (μῆτε 29 κατὰ μῆνα γρόσια!) Καὶ ὅμως τῷ 1850 ὅτε αἱ εἰσπράξεις ἀνῆλθον εἰς 24000 γροσίων, ὁ μὲν διδάσκαλος τῶν ἑλληνικῶν ἔλαβεν εἰς δέκα τρεῖς μῆνας 4550 γρόσια, ὁ δὲ τῶν κοινῶν 3110. Περιέργως δὲ καὶ ἐπίσημα πατριαρχικὰ γράμματα δικαιολογοῦσι τὴν τῶν μισθῶν γλισχρότητα, ἐνῶ περὶ διδασκάλων Μουσικῆς σχολῆς ἐφαίνοντο αἱ διατάξεις

γενναιότεραι πως, ὡς δεικνύουσι τὰ ἐπὶ τούτῳ πατριαρχικά καὶ συνοδικὰ γράμματα.

§.

Καὶ ἡ περαιτέρω ἐξέτασις τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἢ μακροτέρα πολλῶν ἀριθμῶν παράταξις εἰς τὸ αὐτὸ πάλιν ἦθελεν ὀδηγήσει ἡμᾶς συμπέρασμα. Παραλείπω τὸ μισθολόγιον ἀνωτέρων διδασκάλων, ἱεροκηρῶν, ἱεροψαλτῶν. Κατ' ἀρχὰς ἐτι τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος, ἐν ἀναλογία πρὸς τὰς σημερινὰς ἀντιμισθίας, ὁ μισθὸς τοῦ διδασκάλου «τῶν κοινῶν γραμμῶν» μόλις ἀνέρχεται εἰς διακόσια πεντήκοντα γρόδια τῆς σήμερον. Ἐξαιρέσιν ἀπετέλεσεν ὁ μισθός, ὃν Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις ἐλάμβανε περὶ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἐν Ἀγίῳ Ὁρει, δηλαδὴ χιλίων γροσίων, διδάσκων ἐν τῇ Ἀθωνιάδι Ἀκαδημία τὰ μαθηματικά, τὰ φιλοσοφικά καὶ τὴν θεολογίαν, καὶ τολμήσας ἵνα εἰσαγάγῃ καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς λατινικῆς. Οἱ δημοδιδάσκαλοι μόλις ἔζων ἔχομεν παραδείγματα μακαρίων πράγματι διδασκάλων, ἀναλαβόντων διδασκαλίαν μαθημάτων δωρεάν! Μηδεμίαν λοιπὸν ἀμοιβὴν λαμβάνοντες πῶς ἠδύναντο ἵνα σχηματίσωσι περισσίαν, ἵνα παρασκευάσωσιν ἑκάστος εἰς αὐτὸν μέλλον ὄχι εὐδαιμον, ἀλλ' ὀπωρδήποτε ἐπιτρέπον τὴν κατὰ τὸ γῆρας ἀνάπαυσιν ἀπὸ μακροῦ καμᾶτου; Τοῖς διδασκάλοις τῆς πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας τὸ Πατριαρχεῖον ἐπιγγέλλετο προδιδοσμούς εἴπερ ἦσαν ἐν τῷ ἱερῷ κλήρῳ καταταγμένοι, τοὺς δὲ λαϊκοὺς προσελάμβανον ὡς ἰδίους διδασκάλους ἢ γραμματεῖς ἐνίστε καὶ ἀντιπροσώπους αὐτῶν οἱ τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαβίας ἡγεμόνες· ἀλλ' ἐλέγοντο καὶ ἦσαν οὗτοι σχολῆς μεγάλης διδάσκαλοι, καὶ μεγάλοι σχετικῶς ἀπεδίδοντο τούτοις αἱ

τιμαὶ καὶ τὰ τῶν μόχθων ἐπαθλα. Οἱ δὲ δυστυχεῖς διδάσκαλοι τῶν κωμοπόλεων καὶ χωρίων, οἱ «παιδαγωγοί», οἱ «τῶν ἱερῶν γραμμάτων» ἐστεροῦντο κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς εὐτυχίας ταύτης.

§.

Ὁμολογῶ ὅτι ἐν γένει περὶ τῆς τύχης αὐτῶν οὐδέποτε ἠμερίμνησεν ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως, συνεπῶς δ' οὔτε κοινότης τις. Οὔτε μικρὸν εὐπρεπὲς οἰκῆμα ἐκέκτητο ὁ δυστυχῆς διδάσκαλος· ὁ δὲ πρόκριτος ἠγνώνει ὅτι τὸ παμπάλαιον οἰκοδόμημα τῆς σχολῆς ἦν κίνδυνος ἀπειλῶν καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ σὺν τῷ διδασκάλῳ. Μῆτε αἱ προέχουσαι καὶ προκαθήμεναι τῶν λοιπῶν κοινότητες ἐσκέψαντό τι τοιοῦτο. Πρὸ τριακοσίων ἐτῶν καὶ πλέον ἢ παρὰ τὸ Πατριαρχεῖον, ὑπὸ τὸν ναὸν τῆς Παμμακαριόστου, σχολὴ τῶν ἑλληνικῶν ἐλειτούργει ὑπὸ τὸν διδάσκαλον Μανουὴλ τὸν Μαλαξὸν ἐντὸς οἰκίας ἀθλίας καὶ μικρᾶς· πρὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος οἱ διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ τῆς πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας ἐκινδύνευον περὶ τὴν ἰδίαν ζωὴν καὶ σχεδὸν ἤρπουσαν ἵνα μεταβῶσιν ἐν τῇ τῆς σχολῆς οἰκοδομῇ «μπκέτι θαρρεῖν, λέγοντες, τὴν εἰσοδὸν τοῦ φροντιστηρίου ὀδοουῦσα πρὸς πτωσὶν ὠδίνοντος». Ἄλλ' οἷας ὑφίστατο κακουχίας ὁ πολὺς Νεόφυτος ὁ Καυσοκαλυβίτης ἐν Ἀγίῳ Ὄρει διδάσκων καὶ ἀναγκαζόμενος ὁ ἀλήστου μνήμης συγγραφεὺς καὶ διδάσκαλος ἐκεῖνος ἵνα μὲν, ἐν ὄρα χειμῶνος «ἐν οἰκίῳματι πάντη πρὸς παραχειμασίαν ἀνευθέτω, δίκην κοχλίου καθ' ἑαυτὸν δυστρεφόμενος, ἐνειλούμενος πρὸς τὸ νυκτερινὸν ψῦχος καὶ πρὸς τὸ ἐπισυμβαῖνον ἀνεμόδροχον»! διὰ θυρίδων πάντη ἀναπεπταμένων ἀνεμόδροχιζόμενος! ὡς γράφει. Εἰ δὲ Κωνσταντινούπολις καὶ Ἅγιον Ὄ-

ρος ἐστέγαζον φιλομαθεῖς μαθητὰς καὶ διδασκάλους ἐπισήμους ἐντὸς παλαιῶν οἰκῶν καλαμοσκεπῶν, τίνας οἰκοδομὰς ἄρα γε τοῖς διδασκάλοις αὐτῶν ἐχορῆγουν πτωχαὶ κοινότητες καὶ κωμοπόλεις ; Ὑπὸ τοιαύτας ἀχυροφράκτους καλύβας οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι εἰργάζοντο μετὰ ζήλου μὲν, ἐν γνώσει δὲ τῆς ἀναμενούσης αὐτοὺς τύχης, ἥτις τοῖς πλείστοις μὲν ὑπέφαινεν ἑαυτὴν δυσμενῆ, θλιβεράν δὲ εἰς τινὰς. Καיסάριος ὁ Δαπόντες ἀναφέρει ὅτι Ἰάκωβος Μάνας ὁ Ἀργεῖος, ἀρχιδιδάσκαλος καὶ αὐτὸς τῆς πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας, ἀπώλεσε κατὰ τὰ τελευταῖα τῆς ζωῆς ἔτη τὴν ὄρασιν, ὁ δὲ ἐκ τῶν διδασκάλων αὐτῆς Δασκαλάκης, μικρῷ τοῦ Ἰακώβου μεταγενέστερος, διήγαγε τὸ ἔσχατον τοῦ βίου ὁ ταλαιπώρος παραφρονῶν. Ἐν τούτοις ἀριθμοῦμεν καὶ ἑτέρους ἐν τέλει τοῦ βίου παραφρονὰς, ἐπαίτας, μετὰ μακρὰν ἐργασίαν· οὗτοι δὲ ἦσαν οὐχὶ διδασκαλοὶ μόνον, ἀλλ' ἄνδρες ἀσχολούμενοι εἰς τὰ γράμματα, καὶ συνεπῶς ἐν πενία βιοῦντες τὸ πλεῖστον.

§.

Ὑπὲρ τῶν πηρωθέντων τὰς ὄψεις ἢ τὸν νοῦν, ὑπὲρ τῶν ἐπαιτούντων τὸν ἐπιούσιον ἕνεκα σωματικῆς ἀνικανότητος τὸ γένος διατηροῦν ἐνιαχοῦ φιλανθρωπικὰ καθιδρύματα περιττὸν ἕθεώρει ἢ αὐτὸν μερὶ μνήσῃ εἰδικῶς περὶ διδασκάλων καὶ λογίων, ἐκεῖ καὶ τούτους ἀφίνον ἢ αὐτὸν καθιζάνωσι μετὰ τῆς ἐσχάτης κοινωνικῆς ὑποστάθμης. Πρόνοιά τις περὶ καθιερώσεως ἐπαρκῶν μισθοδοσιῶν ἀναφέρεται μόλις μετὰ τὸ 1830. Διὰ σοβαρῶν ἐγκυκλίων πατριαρχικῶν καὶ συνοδικῶν ἐπιβάλλονται τοῖς διδασκάλοις (τοῖς ὑπὸ τὸν οἰκουμενικὸν πατριαρχικὸν θρόνον) ὑποχρεώσεις, ὀρίζονται καθήκοντα πολλὰ τῇ τάξει τῶν ἀν-

θρώπων, οἵτινες πλέον πάσης ἄλλης ἐπαγγελίας ἐν τῇ κοινῳίᾳ καὶ τάξεως ἐπετέλεσαν τὸ καθῆκον αὐτῶν· περὶ δὲ ἐπαρκοῦς ἀμοιβῆς τῶν κοπιῶντων, περὶ καθορισμοῦ μισθοδοσιῶν ἀνεκτῶν, περὶ χωρισμοῦ δύο καὶ τριῶν ἐπαγγελεμάτων ἠνωμένων ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ διδασκάλου, ὅσον παιδαγωγοῦ καὶ ψάλτου καὶ ἅμα ἱατροῦ¹—πτυχιούχου—σκέψις οὐδεμία. Ἀνάγνωτε τὴν ἐγκύκλιον τοῦ μακαρίου Γρηγορίου Σ' τοῦ ἀπὸ Σεργῶν, τῷ 1836· ἀναφέρει ὅτι «διδάσκαλοι διεφθαρμένοι καὶ κατὰ τὴν θρησκείαν καὶ κατὰ τὰ ἦθη, βιβλία πλήρη αἰρέσεων κλπ. . . . καταπληγώνουσι τὴν ψυχὴν μας· συνίστησι Κεντρικὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἐπιτροπὴν, εἰς ἣν ἀνατίθησι καὶ τὴν ἐποπτεῖαν ἐπὶ τῶν σχολείων, ἐμπιστεύει τὴν ἐποπτεῖαν ταύτην εἰς τὸν ἱεροκέρυκα Εὐσέβιον τὸν Πανῶν· διατάττει τὴν καταδίωξιν τῶν διεφθαρμένων διδασκάλων, ὧν πολλοὺς ὁ ἀείμνηστος ἀνὴρ, ὁ τελευταῖος οὗτος ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν ἀντιπρόσωπος τοῦ αὐστηροτάτου περὶ τὰ τοιαῦτα βυζαντινισμοῦ, ἠνάγκαζε ἅναβαίνωσιν ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ ὅπως ἀναθεματίζωσιν ἀπ' αὐτοῦ τὴν καίρειον τερθρείαν· καὶ μόνη φροντίς, ἣν εὐδοκεῖ ἅνα λάβῃ περὶ διδασκάλων δοκίμων καὶ τὸ καθῆκον ἐκπληρῶντων ἐστὶν ὅτι καθορίζει : «οὐδεὶς τῶν ἐν ἀπάσαις ταῖς ἐνορίαις ἐφόρων ἅνα μὴ δύναται ἅνα ἐξώσῃ διδασκαλὸν τινα ἄνευ τῆς γνώμης, εἰδήσεως, καὶ ἀδείας τοῦ ἐξονομασθέντος γενικοῦ ἐφόρου». Πολλοὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Γρηγορίου Σ' τέως ἐν χειρογράφοις κείμεναι καὶ πρὸς πολλοὺς ἀρχιερεῖς ἀποτεινόμεναι διατάττουσι τὴν παῦσιν, τὴν ἀποβολὴν, τὸν ἐξοστρακισμὸν διδασκάλων διεφθαρμένων, ἵτοι κα-

1) Ὁ τοιοῦτος συνδυασμὸς ἀναζῆ νῦν ἐν Πύργῳ τῆς μητροπόλεως Δέρκων, πρὸς εὐκλείαν τῆς συγχρόνου γενεᾶς!

ταγγελλομένων ὅτι φρονοῦσι τὰ τοῦ Θεοφίλου Καίρη· τίς ὁμως ἀπόφασις αὐτοῦ καὶ τίς ἐγκύκλιος ὀρίζει τίς μὲν ἢ δικαία τῶν εὐσεβῶν καὶ δοκίμων διδασκάλων ἀμοιβή, τίς δὲ μέριμνα ληφθήσεται περὶ τῆς ἀναπαύσεως αὐτῶν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἡλικίας, καθ' ὃν ἀνίκανοι ἦθελον ἀποβῆ πρὸς διδασκαλίαν :

§.

Ἐκτοτε παρέρχεται μία δεκαετία. Ἄνθιμος ΣΤ' ὁ Κουταλινὸς συντάττει Κανονισμοὺς, Ἐγκυκλίους, διατάξεις περὶ σχολείων ἀλληλοδιδασκτικῶν καὶ ἐλληνικῶν, ἐκφράζει τὴν χαρὰν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ αὐξήσει τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν, καὶ συνίστησι τὴν καταδίκην τῶν ὑπὸ βιβλικῶν Ἐταιριῶν ἐκδιδομένων· τὸ Πατριαρχεῖον καταδικάζει μετὰ πατρικοῦ ἄλλοις τὴν ἀμέλειαν τῶν διδασκάλων ὡς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Καλλιγραφίας καὶ τῶν Ἑλληνικῶν, ἥς ἕνεκα «συμβαίνει νὰ ἀνέρχωνται εἰς τὰ ἐλληνικὰ σχολεῖα οἱ χριστιανόπαιδες, καὶ νὰ μὴ γνωρίζωσι νὰ ἀναγινώσκωσι τῶν ἐλλήνων τὰ γράμματα» —χωρὶς ἵνα δυναθῆ ἵνα προῖδη ὅτι τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἐγκυκλίου καὶ σήμερον ἠδύνατο ἵνα μετατυπωθῆ—Καὶ τῶν μὲν καλῶν ἐκείνων διατάξεων, καὶ τῶν νουθεσιῶν τοῦ Γρηγορίου, καὶ τοῦ ἔργου τῶν παλαιότερων πατριαρχῶν ἐν τῇ συντάξει τῶν θεσμῶν τῆς παρ' ἡμῖν παιδεύσεως ἄλλοτε γενήσεται μακρὰ μνεσία· περὶ δὲ μισθῶν καὶ συντάξεων διδασκάλων ἐγγηρασάντων ἐν τῇ διδασκαλίᾳ οὔτε παρ' Ἀνθίμῳ φροντίς, οὔτε μέχρι τοῦ νῦν· εἰ δὲ τὸ ἴγ' ἄρθρον τοῦ τότε Κανονισμοῦ ὀρίζει ὅτι «οἱ μισθοὶ τῶν ἀλληλοδιδασκάλων θέλουν προσδιορισθῆ, καθ' ὅσον τὰ εἰσοδήματα τῶν συνοικιῶν ἐπιτρέπουσι τοῦτο, ἀξίως τῶν γνώσεων καὶ τῆς φιλοπονίας των», ἡ διάταξις ἐστὶ τοσοῦτον

ελαστική, ὥστε ἡ νίκη, ἣν ἤρανο τοι ἀτυχεῖς διδάσκαλοι μετὰ τετρακοσιετῆ ταλαιπωρίαν ἐστὶν ἀληθῶς καδμεία, καθ' ὅσον αἱ γνώσεις καὶ ἡ φιλοπονία αὐτῶν ἠδύνατο ἵνα περιπέσωσιν εἰς τὴν διάκρισιν ἐφόρων μὴ δυναμένων ἐκτιμῆσαι ταύτας, ἢ ἵνα γένωνται γείτονες ταμείου σχολικοῦ πενιχροῦ· ταῦτ' αὐτὸ λέγω καὶ περὶ τοῦ ιε' ἄρθρου τοῦ ἐπιβάλλοντος τὴν τακτικὴν ἐν τέλει τοῦ μηνὸς ἀπόδοσιν τοῦ μισθοῦ. Δυστυχῶς ὅμως αἱ τοιαῦται διατάξεις οὐ φαίνονται ἐν τῷ Κανονισμῷ τῶν ἐλληνικῶν σχολείων, ὅστις ἐπιβάλλει καθήκοντα τῷ διδασκάλῳ μόνον, οὐχὶ δὲ δικαιώματα. Πολλοὶ κώδικες ἐκκλησιῶν καὶ σχολείων τῆς χρονικῆς ταύτης περιόδου ζοφεράν παριστῶσι τὴν ὑλικὴν θέσιν τῶν διδασκάλων, ἴδια τῶν λεγομένων παιδαγωγῶν. Ἡ μελέτη, ἡ ἀπλῆ τῶν σελίδων αὐτῶν ἀναδιήγησις δεικνύει κατὰ τὸ πλειστότατον, ἂν ἐπιτρέπηται ἡ λέξις, ὅτι τὸν τοιοῦτον διδάσκαλον, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ τοὺς τῶν ἐλληνικῶν σχολείων, μόλις ἐδιτίζομεν, χορηγοῦντες τοσοῦτον χρῆμα μόνον, ὅσον αὐτοὺς ἀποζῆν. Ἐντεῦθεν, περισσεύμα μὲν οὐδαμῶς οὐδέποτε καταλιμπάνει ὁ τόσον γλίσχρος διτιζόμενος, ἐν δὲ κρισίμοις ὥραις τοῦ βίου καὶ πρὸς τοὺς ἀγγέλους καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τὰς χεῖρας ἐκτείνων οὐκ ἔχει τὸν βοηθοῦντα.

Βεβαίως ὑπῆρξαν διδάσκαλοι τοῦ γένους ἐπιφανεῖς ἐν παρελθούσι χρόνοις εὐνοηθέντες ὑπὸ προσώπων ἰσχυρῶν, ἀλλάξαντες στάδιον δράσεως, ἀντιπρόσωποι, γραμματεῖς, ἀνώτεροι λειτουργοὶ ἡγεμόνων καὶ πατριαρχῶν γενόμενοι, ἢ καταταχθέντες εἰς τὸν κλῆρον καὶ κοσμησαντες σπουδαίους μητροπολιτικούς θρόνους. Σέβομαι τὸν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τούτων πρὸς τοὺς διδασκάλους ἐπιδεικνυόμενον κατὰ τὰς ὥρας τῆς εὐτυχίας σεβασμὸν, τὴν ἐκτίμησιν, ἣν ἔτρεφον πρὸς φίλους διδασκάλους, ὡς ἐν ἐπιστολαῖς

αὐτῶν πρὸς ἐκείνους φαίνεται· ἀλλ' ἐκτίμησις πρὸς τὸν Σεβαστὸν Κυμινίτην, πρὸς τὸν Ἰάκωβον ἢ τὸν Σπαντωνῆν, πρὸς πάντας ἐπὶ τέλος τοὺς διδασκάλους ἔστι τις δι' ἐμὲ τιμὴ κολοβή, τιμὴ λαγαρά, τιμὴ μείουρος, οἰκοδομὴ τερπνὴ χωρὶς στέγης. Οὐδὲ βλέπω ποσῶς οὐδεμίαν φροντίδα τῆς κεντρικῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς πρὸς παρασκευὴν μέλλοντος ἀνεκτοῦ, καὶ οὐχὶ εὐμαροῦς διὰ τὸν διδάσκαλον, οὔτε δύναται τις εὐσυνειδήτως ἵνα μεμψήθῃ τῆς παρελθούσης γενεᾶς ὡς μὴ τοῦτο σκεψαμένης, ὁπότεν ἡμεῖς αὐτοὶ σήμερον οὐ σκεπτόμεθα. Προσέχω μόνον εἰς τὸ παρόν, τὸ δὲ παρόν, εἴπερ εἰσφέρει μισθὸν ἐπαρκῆ τῷ διδάσκοντι, ἔστι κεφάλαιον, ἀρκοῦν ὅπως ἔχη μετὰ πολὺν ἢ βραχὺν χρόνον οὗτος τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Καὶ ὅμως, λυπηρὸν εἰπεῖν, οὐδεὶς σκέπτεται, καθὼς οὔτ' ἐσκέψατο περὶ τοῦ παρόντος τούτου. Μὴ πιστεύσῃτε ποτε ὅτι διηγώμεν ἐν πενίᾳ τὸ σύνολον τοῦ ἔθνους· εἰδήσεις τινὲς ᾧδε κάκεισε διεσκορπισμένοι νῦν, ἀθροιζόμεναί ποτε ἤθελον ἀποδείξει ὅτι χρῆμα παρ' ἡμῖν ὑπῆρχεν ἀρκετόν, ὅτι κοσμημάτων καὶ ἀμφίων βαρυτιμῶν ἢ ὑπαρχίς ἀποδείκνυσι πλοῦτον πολὺν, ὅτι διαρκῶς οἱ ἡμέτεροι πατέρες ἠθροίζον καὶ κατέστρεφον, εἶχον ἐν χερσὶ καὶ μετ' οὐ πολὺ λίψ καὶ βορρᾶς εἰσφέρων χειμῶνα βαρύτατον ἀπενάρκου τοὺς ἀνθρώπους τούτους, οἵτινες ὅμως ἠδύναντο κατὰ τὸ διαγελῶν ἔαρ ἵνα φροντίσωσι καὶ περὶ παιδευτῶν, ἐνῶ τοσοῦτον ἐφρόντιζον περὶ παιδείας.

§.

Εἶπον καὶ ἐπαναλαμβάνω. Ἀρετῆς ἄθλα δέον μέγιστα ἵνα τεθῶσι καὶ πανταχοῦ, παρ' ἡμῖν δὲ κυρίως, ὅπως καὶ ἄνδρες ἄριστοι πολιτεύωσιν, αὐτὰ δὲ τὰ ἄθλα, εἴπερ ἐφάνη πού τι παρ' ἡμῖν, ἐφάνη

σπανιώτερον καὶ τοῦ κομῆτου τοῦ Δονάτου. Χορηγήσατε τὰ ἄθλα ταῦτα. Συντάχθητε περὶ τὸ κέντρον, ὅπως ἡ κοινὴ συνεργία βελτιώσῃ τὸ μέλλον ἐκάστου διδασκάλου· ἀλλὰ μηδέποτε ἐπιλανθάνησθε, ἀγαπητοί, ὅτι καὶ πάντες ὑμεῖς ὑπέχετε τὴν εὐθύνην τῆς κακοδαιμονίας, ἧς τὸ φᾶσμα ὅσον φοβεῖται ὁ διδάσκαλος τοσοῦτον ἀδυνατεῖ ἵνα ἐξουδετερώσῃ. Μὴ εἰς κριμὰ μοι γένοιτο ἡ μεμπτοιρία, ἡ μομφή, ἂν θέλητε ἵνα χαρακτηρίσῃτε τοιαύτην. Τὸ Α΄ ἄρθρον τοῦ Κανονισμοῦ τῆς «Διδασκαλικῆς ἀδελφότητος» ὀρίζει σκοπὸν «τὴν κατὰ τὸ ἐνὸν ὑλικὴν ὑποστήριξιν διδασκάλων ἕνεκα γήρατος ἢ ἄλλης ἀπροόπτου αἰτίας ἐν διαθεσιμότητι διατελούντων καὶ ἀναξιοπαθούτων»· πόσοι δ' ἄρα γε προσῆλθον εἰς ὑλικὴν ὑποστήριξιν τῆς Ἀδελφότητος καὶ πόσα κεφάλαια διατιθῆσι τὸ ταμεῖον ὑμῶν πρὸς τὸν ἅγιον τοῦτον, ὃν προτίθεσθε, σκοπὸν; Καὶ πόσοι τῶν διῆθεν ἐργαζομένων εἰργάσθησαν ὄντως; Καὶ μετὰ τὴν ἀπροθυμίαν ταύτην αὐτῶν ἀκριδῶς τῶν ἐχόντων πρὸ παντὸς ἑτέρου συμφέρον εἰς εὐδῶσιν τῆς Ἀδελφότητος, φαίνομαι βέβαια λίαν αὐστηρὸς ζητῶν εἰς παρελθόντας χρόνους ὅ,τι τῶν φώτων ὁ αἰὼν οὐδαμῶς ἐπετέλεσε παρ' ἡμῖν ἕως σήμερον. Φρονῶ ὅτι εἴπερ ὑπῆρχεν ἐν ἐκείνοις τῆς χρόνοις Ἀδελφότης τοιαύτη ἡδύνατο ἵνα ἐπιτευχθῆ τι καλὸν ἀποτέλεσμα· ἀλλὰ καὶ νῦν ἀρκεῖ τὸ στυγνὸν φᾶσμα τοῦ μέλλοντος ἵνα ἐπιβάλῃ πᾶσιν ὑμῖν τὴν πρὸς τὸ ἔργον τῆς Ἀδελφότητος ταύτης στοργήν, ἵνα μὴ μετὰ πολλὰ ἔτη διάδοχος τις τοῦ ὑμετέρου ἔργου κακίζη ἀπὸ βήματος ὁμοίου ἐν εορτῇ γραμμάτων τὴν παρ' ἡμῖν ἔλλειψιν ζήλου καὶ προθυμίας πρὸς ὑποστήριξιν καλοῦ σκοποῦ, κατὰ τοῦτο διαφέρων ἐμοῦ, ὅτι ἐγὼ μὲν λαλῶ τὰς εἰδήσεις ἀρούμενος ἐξ ἐποχῆς σκοτεινῆς, ὡς συνήθως καλοῦσιν αὐτήν, ἐκείνος δὲ λαλήσει περὶ ἐποχῆς φωτός.

Εύχομαι ἵνα μὴ μεμθῆ καὶ ἐκεῖνος ἡμῶν, μᾶτε ἵνα
μυμθῆ ἐμέ, τὸν νομίζοντα ὅτι ἐκ τῆς ἐποχῆς ἐκεί-
νης τῆς δῆθεν οὐ φωτεινῆς σκιά τις δυνατὸν ἵνα
χρησιμοποιοθῆ πρὸς φωτισμὸν ἡμῶν ἐν τῷ ἀπλήτε-
ρω φωτί, ἐν ᾧ νῦν διαδισύμεν.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ
ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΤΙΚΑ.

Α΄.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

Τὸ πατριαρχικὸν τοῦτο γράμμα ἀναφέρεται εἰς τὴν σελ. 22, στίχον 15, μεταγραφὴν δ' ἀπὸ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 605 χειρογράφου τῆς ἐνταῦθα βιβλιοθήκης τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου ὑπὸ λογίου φίλου, διωρθώθη ἐν τοῖς πλείστοις· ἐγὼ ἐπέστησα προσοχὴν εἰς τὴν σημείωσιν τοῦ χρόνου τῆς ἀπολύσεως τοῦ γράμματος, ἧτοι τοῦ 1663, ὡς ἔτους συστάσεως τοῦ ἐπιστημονικοῦ τμήματος τῆς πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας· ἐκδίδωμι δὲ τοῦτο καὶ διότι τὸ ἀρχαιότερόν ἐστιν ἐξ ὧν γινώσκω πατριαρχικῶν γραμμάτων περὶ σχολείων ἐν γένει, καὶ διότι ἡ ἀνάγνωσις αὐτοῦ πείθει πάντα ἐπιτόλαιον καὶ ἡμιμαθῆ ἐπικριτὴν μου ὅτι πάντα τὰ περὶ τούτου ὑπ' ἐμοῦ γραφέντα πρὸ δεκαετίας ἐν τοῖς Χρονικοῖς τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας ἦσαν ἀκριβέστατα, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ τὰ περὶ τῆς μεγάλης ταύτης Σχολῆς, ἅτινα καὶ δημοσίᾳ ὑποστηρίξω ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ ἢ ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει τῶν Χρονικῶν τούτων.

Ὁ ἀναγνώστης εὐαρεστηθῆτω ἵνα τείνῃ προσοχὴν εἰς τὸν δωδακάρθιον ἐσμὸν τῶν μαθητῶν, ἀναμιμνήσκοντα τοὺς βοηθοὺς τοῦ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς οἰκουμενικοῦ διδασκάλου, καὶ εἰς τὴν μαρτυρίαν τῆς ὑπάρξεως διδασκάλων τοῦ ἐπιστημονικοῦ τμήματος τῆς πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας πλειόνων τῶν δύο· τὸ πατριαρχικὸν τοῦτο γράμμα διδάσκει πολλὰ τὸν δυνάμενον καὶ θέλοντα ἵνα μάθῃ· ἔχει δ' οὕτω :

† Διονύδιος ἐλέφ Θεοῦ, κτλ.

Ἦκει μὲν εἰς ἀνθρώπους θεόθεν πολλά, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀγαθὰ, σοφίας δὲ καὶ τῆς κατὰ γνῶσιν ἀρετῆς κρείττον οὐδέν, οὔτε ἦκει οὐθ' ἤξει πώποτε, ὡς τις τῶν ἐπιστήμων ἔφη σοφῶν· ἔστι μὲν γάρ, ὡς λέγει, τῆς θείας οὐσίας εἰκὼν τὸ ἀνθρώπινον, ἀλλὰ Θεῶ μὲν εἰς τὸ γινώσκειν ἡ φύσις ἀρκεῖ, ἀνθρώπῳ δὲ ἀπὸ σοφίας ἡ ἐξομοίωσις γίνεται, καὶ προσπορίζεται μὲν τὸ τῆς εἰκόνοσ τελειωτικὸν δι' αὐτῆς, διακρίνεται δὲ ταύτῃ καὶ μόνῃ τῶν θηρίων ὁ ἄνθρωπος· τῷ γὰρ εἰδέναι καὶ ὄλως τῷ γνωστικῷ τρόπῳ, φασὶν οἱ σοφοί, Θεὸν ἀνθρώπου, καὶ ἀνθρώπους διαφέρειν θηρίων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο σοφὸς οἰκεῖος Θεῶ, ὅτι πειρᾶται συνεγγὺς εἶναι τῇ γνώσει· καὶ περὶ νόησιν πραγματεύεται, ἢ τὸ θεῖον οὐσίωται, καὶ ἔστιν ὡς ἀληθῶς ἡ σοφία θειότατον χρῆμα, καὶ οἶον οὐδέν ἐν τῇ φύσει τῶν ὄντων συνέστηκεν, ὅθεν καὶ ὑπὸ τῆς θείας Γραφῆς τιμιωτέρα τῶν πολυτελῶν λίθων κρίνεται, ὥστε οὐδέν τῶν ἐν ἀνθρώποις τιμίων ἀντάξιον εἶναι ταύτης, διδασκούσης δικαιοσύνην καὶ φρόνησιν, ὑφ' ἧν πᾶσα ἀρετὴ περιέχεται, καὶ ἧς οὐποτε κατισχύσει κακία. Ἄλλ' ὅσον αὐτῆς τὸ ἐξαιρετικόν, καὶ τὸ ἐπὶ πᾶσιν ἀναγκαῖον, τοσοῦτον ἐν τοῖς δε τοῖς καιροῖς ὑπὸ τῶν πολλῶν κατημελήθη, μὴ αἰσθανομένην τῷ ἀνθρώπινῳ εἶδει ἀβελτηρίαν καὶ ἀχρηστότητα. Δῆλον δὲ τρόπῳ τινὶ θαυμασίῳ καὶ οἰοεὶ οἰκονομίᾳ ἀρρήτῳ, ὁ χρησιμώτατος ἐν ἄρχουσι κύρ Μανουήλ, ἀπὸ Καστορίας ἔλκων τὸ γένος, καὶ ἐν τῇδε τῇ βασιλευούσῃ συμφιλιμένος, πολλῶν καὶ ἄλλων ἀξιωθεὶς παρὰ Θεοῦ ἀγαθῶν,

ἔγνωκε δεῖν ἀπαρχὰς οἰονεῖ τινὰς τῇ πολυεράστῃ ταύτῃ παιδείᾳ (δι' ἧς ὁμοίως Θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπῳ) καὶ δι' αὐτῆς τῷ εὐεργέτῃ αὐτοῦ Θεῷ ἀπὸ τῶν προσόντων αὐτῷ ἀγαθῶν ἀναθέσαι ἀνάρρυσίν τινα, καὶ οἰονεῖ ζωπυρίαν αἰδιμόμον, εἴτε ἀπὸ Θεοῦ ἐμπνευσθεῖς, εἴτε ἀπὸ τῆς αὐτοῦ φύσεως ὀδηγηθεῖς, εἴτε καὶ ὑπὸ τῆς τῶν συνόντων αὐτῷ ἀγαθῶν ἀνδρῶν προτροπῆς ποδηγετηθεῖς, καὶ τὸ δὴ λεγόμενον ἀπὸ μηχανῆς Θεὸς φανεῖς τῇ εὐρισκομένῃ ἐνταῦθα τῶν χριστιανῶν πολιτείᾳ, ὥστε ἀκαδημίαν συστήσαι καὶ σχολὴν κοινὴν πρυτανεῦσαι τοῖς πάσιν, ἰδίους αὐτοῦ ἀναλώμασιν, ἐπὶ τὸ προσέχεσθαι ἐν αὐτῇ τὸν βουλούμενον τὰ τῆς παιδείας ὄργια μυηθῆναι, ἐξαιρέτως δὲ δώδεκα παιδᾶς τῶν εὐφυστέρων τῇ σχολῇ παράμενειν, προσέχειν τε τῇ σπουδῇ, ἀρξαμένους ἀπὸ τῆς κυκλοπαιδείας καὶ προϊόντας ἐπὶ τὰ τέλεια τῶν μαθημάτων, καὶ καρποῦσθαι πάντα τὰ ἀναγκαῖα, πρὸς τε τροφὴν καὶ ἐνδύματα τῶν δώδεκα ἐκείνων μαθητῶν προσπορίζεσθαι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐφ' ᾧ οἱ τῶν ἀπορούντων παῖδες τὰ κοινὰ ἐμμανθάνοιεν γράμματα, κἀκείθεν ἐπὶ τὰ μαθήματα προχωροῖεν, ὅσοι εὐφυστέροι· τούτων καὶ τὸν τῶν δώδεκα ἀριθμὸν ἀποπληροῖεν ἐν αὐτῇ τῇ ἱερᾷ σχολῇ, καὶ τούτους διδάσκεισθαι ἐν ὠρισμένῳ τύπῳ ἐξεμελέτησε, καὶ τὸν διδάσκοντα τὰ κοινὰ τούτοις γράμματα ἰδίως ἐξεμισθώσατο, καὶ μὴν καὶ περιστάσεις τινὰς συμβαλλομένας τῇ ἱερᾷ ταύτῃ σχολῇ καὶ τοῖς καθηγηταῖς τε καὶ σχολασταῖς κοινῇ ψήφῳ τῶν ἐγκρίτων καὶ [σπουδαίων] ἐξέθετο, αἱ κεφαλαιωδῶς ἐν τῷ κατὰ ταύτην τὴν σχολὴν κώδικι ἐνεγράφησάν τε καὶ ὑπεγεγράφησαν. Ὡν πρῶτον καὶ τῇ τάξει καὶ τῇ δυνάμει τὸ τοὺς διδάζοντας τὴν κατὰ κυκλοπαιδείαν παιδείουσι καὶ τῶν τελευταίων μαθημα-

των τὴν ἔκθεσιν εὐσεβείας εἶναι καὶ τοῖς τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας προσέχοντας δόγμασι, καὶ τὰ πατρῶα ταύτης ἦθη πασι προσβέουοντας, καὶ μῆτε διὰ τερατολογίαν, παπολατρειν, διὰ σκιολατρίας¹ καλβινολουτεροφρονεῖν, ἀλλὰ βασιλικὴν ὁδὸν ὀρθοδόξους εἶναι βαδίζοντας, ἐφ' ᾧ μὴ ὑπόυλως τὸ ἀπὸ τῶν τοιούτων αἰρέσεων μῦθος τοῖς φοιτῶσι προστρέβοιεν, ἀλλὰ σπέρματα εὐσεβείας ὁρθῶς καὶ ἀδόλως ταῖς ψυχαῖς τούτων ἀποθησαυρίζοιεν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν τὰ κοινὰ διδάσκοντα γράμματα δεδοκιμασμένον εἶναι δεῖν ἐν ὁρθότητι ὑπολήψεως· ὡσαύτως καὶ τοὺς προσφοιτῶντας τῇ ἱερᾷ σχολῇ μαθητὰς ἐξεταστέον, τὴν τῶν ἡθῶν αὐτῶν δηλονότι διαβίωσιν, ἐφ' ᾧ μὴ τὸ πολύτιμον μῦρον σαθοῖς ἀγγείοις κατατίθεσθαι· τὴν δὲ ἐκλογὴν τῶν ἀναπληρούντων τὸν δωδεκαδικὸν ἀριθμὸν τῶν νέων σχολαστῶν, ὡς εἶναι εὐφρεῖς καὶ συγγλώττους, παρήμι ὡς διάδηλον πᾶσιν. Ὁ δὲ δεῦτερον μὲν, ἀλλὰ καὶ τοῦ πρώτου συστατικόν, ἔκεινο καὶ μάλα τῶν ἀναγκαιοτάτων εἶπειν· ὅτι τέσσαράς τινας ἐκλέγεσθαι κατ' ἔτος ἀπὸ τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ ταύτῃ ἐπισήμων, φρονήσει, παιδείᾳ, ἐπιμελείᾳ, πρόσθετες, εἰ βούλει, καὶ πλούτῳ, πρὸς τὸ ἐπισκέπτεσθαι πάντα τὰ τῆς σχολῆς χρειώδη καὶ ἀναγκαῖα, τὴν τε τῶν διδασκάλων καὶ τῶν μαθητῶν ἐκλογὴν, καὶ τ' ἄλλα τὰ περὶ τὸν μισθὸν τούτων, δηλονότι περὶ τροφῶν τε καὶ ἐνδυμάτων, ὅπως μὴ ὑποσπανίζοντός τινος τούτων, κολόβωσις τις τῇ τελειότητι τοῦ μουσείου προστρέβητο. Τρίτον, ταῖς πρεσβείαις τῆς Ὑπεράγνου καὶ Παναμώμου Θειομήτορος, πρὸς τὸν αὐτῆς Ὑῖόν καὶ Σωτῆρα τὴν ἐλπίδα πᾶσαν ἀνατιθέμενον, ἐπὶ συστάσει τοῦ θειοτάτου καὶ ἐξαίρετου τουτουῖ

1) Ἀκατάληπτον ἡγοῦμαι τὸ χωρίον.

ἔργου, κατὰ τὴν πανσεβάσμιον ἡμέραν, ἐν ἣ τὰ τῆς σωτηρίας ἡμῶν εὐαγγέλια ἐγεγόνει, ἑορτὴν συνιστάναι κοινῇ τῶν τε σχολαζόντων καὶ τῶν τῆς σχολῆς ταύτης ἀδελφῶν καὶ ἐπιτρόπων, καὶ τῶν ἄλλων ἐπισήμων τῆς πολιτείας ἀρχόντων, καὶ τῆς ἱεράς μυσταγωγίας τελουμένης ἐν τῷ κατὰ τὸ Μετόχιον τοῦ Ἁγίου Τάφου ναῶ τοῦ μεγαλομάρτυρος ἁγίου Γεωργίου (ἐν ᾧ ἢ τε εἰκὼν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἴδρυνται, καὶ τὸ παγκάριον ἐστήρικται) ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς πατριαρχευόντων, κοινῶς δεήσεις ἐκτελεῖν τῇ τε Πανάγνῳ Θεομήτορι καὶ τῷ Υἱῷ αὐτῆς καὶ Σωτῆρι Θεῷ ἡμῶν ἐπὶ συντηρήσει τῆς ἱεράς ταύτης σχολῆς, ἀδελφάτον τε ρητὸν παρέχειν τῷ κατασκευασθέντι παγκαρίῳ τοὺς ἀδελφούς τῆς σχολῆς, σημεῖον τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ στέρξεως πρὸς αὐτήν· τὰ δὲ κατὰ μέρος συμβαλλόμενα ταύτῃ, ὡς προειρηται, ἕκαστα εἰδικῶς ἐν τῷ κώδικι ἀναγγέλλονται. Τέταρτον, τοὺς καθηγητάς τῶν μαθημάτων καὶ τοὺς ἀκροατάς τούτων ἀπονέμειν τοῖς κατὰ καιροὺς παναγιωτάτοις πατριάρχαις Κωνσταντινουπόλεως, ὡσαύτως καὶ τοῖς μακαριωτάτοις πατριάρχαις Ἱεροσολύμων, τὴν προσήκουσαν εὐλάβειαν, εὐπειθειαν καὶ ὑποταγήν, καὶ τοὺς πατριάρχας πρὸς τὸ ἀγαπᾶν τοὺς τῆς σχολῆς διδασκάλους, καὶ ὑπερασπίζεσθαι τούτων ἐν καιρῷ ἀνάγκης, καὶ ἐπισκέπτεσθαι τοὺς ἀκροατάς (εἰ δυνατόν συνεχέστερον, εἰ δὲ μὴ ἀπαξ γοῦν τοῦ ἐνιαυτοῦ) καὶ τεκμηρίου χάριν τῆς πρὸς τὴν ἱεράν σχολὴν εὐλαβείας, ἀποδημοῦντός τινος τῶν ἐν τῷ φροντιστηρίῳ διδασκάλων ἢ μαθητῶν, ἱερωμένων ἢ μοναχῶν, μηδὲν τῆς ἐκείνου περιουσίας λαμβάνειν, ἀλλὰ ἀφιέναι τοῖς τοῦ φροντιστηρίου ἐπιτρόποις, ἐπὶ αὐξήσει τῶν προσόντων αὐτῷ εἰσοδημάτων, καὶ μὴ ἐξείναι τούτους, τοῖς ἐπιτρόποις δηλονότι,

καινοτομῆν τι τῶν διορισθέντων κεφαλαίων κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς, ἀλλ' εἴ τις χρεῖα τοιαύτη παρεμπέσοι, κοινῇ ψήφῳ τῶν ἐπισήμων τῆς ἀδελφότητος καὶ τοῦ κατὰ καιρὸς πατριάρχου, τὴν μεταβολὴν δοκιμάζεσθαι, καὶ τ' ἄλλα ὡσαύτως φυλάττεσθαι ἀμετάτρεπτα· ἃ δὴ πάντα τὰ ἐν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς ἱεράς σχολῆς ὡς εὐλογώτατα δοκιμασθέντα, καὶ γνώμας πάντων τῶν θεοφιλῶν ἀνδρῶν συγκροτηθέντα, ἐζητήθη καὶ γραμμασι σιγγιλιώδεσι καὶ χρυσοβούλλοις ἐπικυρωθῆναι κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Τούτου χάριν ἡ μετριότης ἡμῶν, γνώμη καὶ τοῦ μακαριωτάτου καὶ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων κὺρ Νεκταρίου καὶ τῆς περὶ αὐτὴν ἱεράς τῶν ἀρχιερέων συνόδου καὶ ὑπερτίμων ὁμοῦ πάντων ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν αὐτῆς ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, γράφει ἐπιβεβαιούσα καὶ ἐπικυροῦσα τὴν σύστασιν τῆς ἱεράς ταύτης σχολῆς, καὶ τὴν ἐκθεσιν τῶν περιστατικῶν πάντων αὐτῆς κεφαλαιωδῶς ἐγγραφέντων ἐν τῷ ἱερῷ ταύτης κώδικι, καὶ καταστρωθέντων μετὰ πολλῆς ἐρεῦνης καὶ ἀκριβείας, καὶ ἐν ἀγίῳ ἀποφαίνεται Πνεύματι ἵνα, τῆς ἱεράς ταύτης σχολῆς, ὡς συγκροτηθείσης ὑπὸ τοῦ ρηθέντος χρησιμωτάτου ἄρχοντος κὺρ Μανουὴλ, τοῦ κατὰ Πνεῦμα υἱοῦ ἀγαπητοῦ, ἐπ' ὠφελείᾳ παντός τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, καὶ ἐπιδόσει τῆς κατὰ ψυχὴν τελειότητος καὶ τῆς ἱεράς τῶν μαθημάτων παιδείας, τῇ κοινῇ ψήφῳ τῶν κατ' ἀρετὴν προεχόντων τῆς πολιτείας ταύτης, μενούσης τῷ τοῦ Θεοῦ ἐλέει, ἕως οὗ ὁ ἥλιος τὸν ἴδιον διατρέχει κύκλον, ὑπερκειμένης πάσης ἐπηρείας φθόνου, ταῖς πρεσβείαις τῆς ἀειπαρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας, φυλαττομένων καὶ σωζομένων τῶν διορισθέντων πάντων κεφαλαιωδῶς, καὶ ἐγγραφέντων τῷ ἱερῷ τῆς σχολῆς

ταύτης κώδηκι, τῇ ἐπιμελείᾳ τῶν κατ' ἔτος ἀποκαθισταμένων ἐπιτρόπων ἐν αὐτῇ, ὅστις τῶν πάντων ἢ τοῦ ἱεροῦ καταλόγου, ἢ τῆς κοσμικῆς πολιτείας, τρόπῳ πανούργῳ καὶ ἤθει ὑπούλῳ δι' ἐθελοκακίαν, ἢ τῷ τοῦ φθόνου πάθει, ἢ σατανικῶ τινι μίσει κινούμενος, δοκιμάσει ἀνατροπὴν τινὰ τῶν τῆς ἱεράς ταύτης σχολῆς περιστατικῶν μηχανήσασθαι, ἢ κατὰ μέρος, ἢ κατὰ τὸ ὅλον, ἢ ἄλλην τινὰ ἐπιβουλήν διανοηθεῖη κατὰ τοῦ θεοσεπίου τουτουῖ ἔργου, ὁ τοιοῦτος ὡς πολέμιος καὶ ἐναντίος τῆς κοινῆς πάντων ὠφελείας καὶ [ἀλλότριος] τῷ Θεῷ, ἀφ' οὗ τὸ τοιοῦτον εὐεργέτημα ὡς ἀνθρώπους ἔκει, ἀποκήρυκτος εἶη πάσης χριστιανικῆς ὁμηγύρευς, καὶ ὑπὸ ἀφορισμὸν αἰώνιον τῆς παναγίας, καὶ ὁμοουσίου, καὶ ζωοποιοῦ, καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος, τοῦ ἐνὸς τῇ φύσει μόνου Θεοῦ, καὶ ταῖς πατρικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπόδικος. Ἐπὶ γὰρ τούτῳ καὶ τὸ παρὸν σιγιλλιῶδες ἡμέτερον πατριαρχικὸν χρυσόβουλλον γράμμα, γραφὴν ἐν μεμβράναις, ἐπεδόθη τῇ ἱερᾷ ταύτῃ σχολῇ, εἰς μόνιμον καὶ διηνεκῆ τὴν ἀσφάλειαν.

Ἐν ἔτει αἰξγ'. Μηνὶ Ἰουνίῳ, Ἰνδικτιῶνος Α'.

† Διονύσιος ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† Νεκτᾶριος ἐλέφ Θεοῦ πατριάρχης τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης Παλαιστίνης.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙΩΙ ΣΧΟΛΗΣ

Ἐν τῇ σελίδι 24 καὶ στίχῳ 25 γίνεται μνεία τις τῶν λιτῶν πόρων τῆς ἐν Σταυροδρομίῳ σχολῆς· πρὸς μαρτυρίαν τῶν γραφομένων ἐκδίδωμι τὸ κείμενον τοῦ πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ σιγγλλίου, δι' οὗ Καλλίνικος ὁ ἀπὸ Νικαίας ἐμπροσὶ τὰ τῆς σχολῆς ἔσοδα, γράφων ἐν λεπτομερείᾳ, ὡς εἶηστο τῷ τότε γράφῳ καὶ τῇ τότε γενεᾷ. Ἀπὸ τοῦ σιγγλλίου τούτου ἀναμανθάνομεν ὅτι ἡ κοινότης τῶν ὀρθοδόξων ὁμογενῶν τοῦ Σταυροδρομίου εἶχεν ὠρισμένον πρὸς διδασκαλίαν τῶν παιδῶν ἴδιον οἶκον, ὠκοδοημένον πρὸ τοῦ 1804. Αὐτόθι εἰκάζω ὅτι ἐλειτούργει στοιχειώδης τις σχολή. Περὶ δὲ τῆς ὁμογενοῦς ὀρθοδόξου κοινότητος τοῦ Σταυροδρομίου, ὑφισταμένης αὐτόθι καὶ πρὸ τοῦ 1600, ἔγραψα βραχυτάτην ὑπόμνησιν, ἐκδεδομένην ἐν τοῖς φύλλοις τοῦ « Ἀνατολικοῦ Ἀστέρος » τῆς 24, 25 καὶ 27 Σεπτεμβρίου τοῦ παρόντος ἔτους 1893, ἐν ᾗ καὶ δύο σχετικὰ γράμματα ἐξέδωκα, τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως Τιμοθέου Β' (1615) καὶ Καλλίνικου Ε' (1805).

Τὸ σιγγλλιον ἔστι τὸδε :

Καλλίνικος ἐλέφ Θεοῦ κτλ.

† Πολλοῖς τοῖς ἔξω σοφοῖς, καὶ τοῖς πνευματοφόροις ἱεροῖς πατρᾶσιν ἡμῶν διατεθούληται ὅσα καὶ οἷα τὰ τῆς παιδείας ἀγαθὰ· αὕτη καὶ γὰρ ἡμῖν τὴν τοῦ ἀγα-

θοῦ καὶ φαύλου διάκρισιν περιποιεῖ, τὰ μὲν ἐλέσθαι, τὰ δὲ φυγεῖν παραινοῦσα· ὑπ' αὐτῆς τὰ ἤθη κοσμοῦμενα ἐπαινετοὺς ἡμᾶς αὐτοὺς παριστάνουσιν· αὕτη πῶς οἰκονομητέον, πῶς πολιτικοῖς χρηστέον πράγμασι καὶ μυρία ἄλλα συμφέροντα τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ ἐκδιδάσκει τοὺς μετεिल्ήφοντας, καὶ τῇ ψυχῇ οἷον κάλλιστον περιτίθησι τὸν κόσμον, καὶ τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας αὐτῇ περιποιῶσα, καὶ τὸν ἀνθρωπον, ἧ δυνάτῳ, ὅμοιον Θεῷ ἀποφαίνουσα. Διὰ ταῦτα καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλη Ἐκκλησία, ὅπου ἂν κατίθῃ σχολὰς συνισταμένης πρὸς διδασκαλίαν τοῦ τοιοῦτου θεοσδότου τῶντι χρήματος, καὶ τῆς παρ' αὐτῆς ἐπικουρίας δεομένης εἰς διαμονήν, προθύμως πάνυ ἐπιδαφιλεύεται αὐταῖς τὴν ἀντίληψιν. Ἐπειδὴ τοιγαροῦν ἐν τῇ κατὰ τὸ Πέγιογλου Πέραν τῆς πόλεως ἐκκλησία καὶ ἐνορία τῶν ἐνδόξων Εἰσοδίων τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου ἐντὸς τοῦ Παρμακακίου φιλοδομηται ἔκπαλαι οἶκος διὰ δαπάνης τῶν ἐκεῖ εὐσεβῶν ἐνοριτῶν καὶ φιλοκάλων χριστιανῶν, καὶ κοινῆς συνδρομῆς καὶ ἐπιμελείας, διωρίσθη εἶναι καὶ λέγεσθαι κοινὸν σχολεῖον τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων, καὶ τῶν ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας γραμμάτων, ἐπὶ τῷ διδάσκειν, οἰκοῦντας ἐν αὐτῷ, τὸν τε διδάσκαλον τῶν ἑλληνικῶν, καὶ τὸν παιδαγωγόν, καὶ ἐκπαιδεύειν τοὺς προσερχομένους καὶ φοιτῶντας μαθητάς, καὶ οὕτω χάριν προικὸς ἀφιερῶθησαν οἱ οἶκοι, καὶ ἀπεδείχθησαν κοινὰ σχολεῖα παρὰ τῶν ἐνοριτῶν τοῦ Πέγιογλου φιλογενῶν καὶ φιλομούσων, προσαφιερωσάντων καὶ ἀναθεμένων αὐτοῖς καὶ βιβλιοθήκην καὶ ὅσα χρειώδη καὶ ἀναγκαῖα, οἷον πακιρικὰ καὶ ἄλλα, καταγραφέντα ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι· διὰ σπουδῆς δὲ καὶ ἀσκήνου ἐπιμελείας τῶν αὐτῶν εὐλογημένων ἐνοριτῶν, καὶ ἄλλων εὐσεβῶν

τοῦ αὐτοῦ ἔχομένων ζήλου, διωρίσθησαν δίδοσθαι εἰς αὐτάς τὰς σχολὰς ἐτήσια, καὶ μηνιαία, καὶ προσφέρεσθαι λόγῳ βοηθείας, ἐκ μὲν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ τῶν Ποστανίων καθ' ἕκαστον μῆνα γρόσια τὸν ἀριθμὸν δέκα, ἐκ δὲ τῆς Παναγίας τῶν Καφατιανῶν ὡσαύτως δέκα, καὶ ἐκ τῆς τοῦ ἁγίου Νικολάου πέντε, ἐκ δὲ τῆς Ἐλπίδος τῆς ἐν τῷ Κοντοσκάλι τῆς βασιλευούσης ταύτης τῶν πόλεων κατ' ἔτος γρόσια ἐβδομήκοντα πέντε, ἐκ τῆς ἁγίας Κυριακῆς τῆς κατὰ τὸ Κούμ-καπὶ ἐτησίως τριάκοντα, ἐκ τοῦ ἁγίου Νικολάου τῆς Ἁγίας ἐτησίως πενήκοντα ὡσαύτως δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς εὐλογημένων ρουφετίων προσφέρεσθαι καὶ δίδοσθαι, ἤτοι ἀπὸ τοῦ κουτίου τοῦ ἐν τῷ Ζιντάν καπουσι τοῦ εὐλογημένου ρουφετίου τῶν ἀμπατζίδων γρόσια ἐξήκοντα, ἀπὸ δὲ τοῦ εὐλογημένου ρουφετίου τῶν φερμελετζίδων τῶν ἐν Γαλατᾷ ἑκατὸν εἰκοσι, ἀπὸ τοῦ εὐλογημένου ρουφετίου τῶν καπήλων τοῦ Γαλατᾷ κατὰ μῆνα γρόσια πέντε, ἀπὸ τῶν πογιατζίδων τῶν ἐν Γαλατᾷ ἐτήσιον δώδεκα, καὶ παρὰ τοῦ κὶρ Κωνσταντίνου τοῦ ἐν τῷ Χαβιαροχανίῳ κατὰ μῆνα γρόσια πέντε, ἀπὸ τοῦ εὐλογημένου ρουφετίου τῶν ἀμπατζίδων τοῦ Γαλατᾷ ἐτήσιον γρόσια πενήκοντα, ἀπὸ τῶν πογιατζίδων τῶν ἐν τῇ βασιλευούσῃ ἐτησίως γρόσια εἰκοσι, ἀπὸ τῶν τουζλατζίδων ἐτήσιον γρόσια πέντε, ὡσαύτως δὲ δίδοσθαι κατὰ μῆνα εἰς τὰς εἰρημένας δύο σχολὰς δεκαοκτὼ γρόσια ἐκ τοῦ ἐνὸς γεδικίου τοῦ καπηλείου Μικροῦ Ἀϊναλί (;) τοῦ ἐν τῷ Γαλατᾷ, ὅπερ ἀφιέρωται αὐταῖς ἀπὸ ἔλλους φιλογενῶν τινῶν καὶ φιλοκάλων εὐσεβῶν, ἀφιερῶθη δὲ καὶ ἐν μούλιον γκιαργκήριον ἐργαστήριον φερμελετζιδικον κείμενον ἐν τῷ Καρὰ-χιοῖ εἰς τὴν σειρὰν τῶν φερμελετζιδικῶν ἐργαστηρίων, καὶ ἔχον ἐκ μὲν τοῦ ἐνὸς μέ-

ρους τὸ ἐργαστήριον τοῦ Γεωργίου Κώου, ἐκ δὲ τοῦ ἐτέ-
ρου τοῦ Νικολάου Τηνιακοῦ, καὶ προσηρμόσθη ἀνατεθέν
ταῖς εἰρημέναις δύο σχολαῖς παρ' αὐτοῦ τοῦ εὐλογημένου
ρουφετίου τῶν φερμελετζίδων, ἐξ οὗ διωρίσθη δίδοσθαι
αὐταῖς καὶ ἐτήσιον γόρσια πεντήκοντα. Τούτων τοίνυν
οὕτω θεοφιλῶς ἀφιερωθέντων, πρὸς βοήθειαν καὶ ἀρίστην
οἰκονομίαν αὐτῶν τῶν δύο συσταθεισῶν σχολῶν, ἐγένε-
νετο κοινὴ συμφωνία μεταξὺ τῶν ἐνοριτῶν τοῦ Πέγιογ-
λου ὁμογενῶν εὐσεβῶν μετὰ τῶν χριστιανῶν τοῦ εὐλογη-
μένου ρουφετίου καὶ συστήματος τῶν ἐν τῷ Γαλατᾷ
φερμελετζίδων, καὶ συνθήκη ἀπαράτρεπτος καὶ ἀπαρά-
βατος διὰ κοινῶν ἐνουπογράφων αὐτῶν ἀμφοτέρων γραμ-
μάτων, ὅπως τὴν φροντίδα καὶ ἐπιστάσιαν τῶν εἰρημέ-
νων δύο σχολείων καὶ τὴν εἰς τὸ ἐξῆς ἀρίστην διοίκη-
σιν αὐτῶν ἀναλάβωσιν οἱ εὐλογημένοι χριστιανοὶ τοῦ
ρουφετίου τῶν φερμελετζίδων, καὶ ἐπιστατοῦντες φιλο-
θέῳ σπουδῇ ἐπιμελῶνται τῆς πιστῆς αὐτῶν οἰκονομίας,
καὶ τῆς ἀόκνου παραδόσεως τῶν διδασκάλων καὶ τῆς
ἐπιδόσεως τῶν ἐν αὐτοῖς ἔρωτι παιδείας φοιτῶντων
μαθητῶν, οἵτινες καὶ κατὰ τὰς ἐγγράφους πρὸς ἀλλή-
λους συμφωνίας καὶ τὰς μετ' εὐχῶν ἐκκλησιαστικῶν γε-
νομένους πρὸς αὐτοὺς προτροπὰς, ἐδέξαντο εὐπειθῶς καὶ
προθύμως τὴν ἀφιερωθείσαν αὐτοῖς προστασίαν καὶ φρον-
τίδα, καὶ τὴν ἐμπιστευθεῖσαν τῷ εὐλογημένῳ αὐτῶν
ρουφετίῳ ἐπιμελῆ οἰκονομίαν περὶ τὰ δύο ταῦτα κοινὰ
σχολεῖα, ὑποσχόμενοι ἐν ἀνεπιστρόφῳ λογισμῷ καὶ γνώ-
μῃ ἀμεταθέτω, ὅσα ἂν προσδαπανηθῶσιν εἰς τὰς χρεῖσας
αὐτῶν ἐξοδα πλείω δηλαδὴ τῶν ἀπρηθμημένων ἀνω-
τέρῳ εἰσοδημάτων ἐτησίως, καὶ μηνιαίων, καὶ ἄλλων
κυρίων, ἢ τυχηρῶν, ταῦτα καταβάλλειν ἐξ ἰδίων αὐ-
τῶν, καὶ δίδοναι πρὸς ἀναπλήρωσιν προθύμως, χω-

ρις τοῦ ἀπαιτεῖν ὅλως παρὰ τῶν ἐν τῷ Πέγιογλου ἐνοριτῶν προκρίτων καὶ τῶν λοιπῶν ἐκεῖ εὐλογημένων χριστιανῶν οὐδέν, μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ λεπτοῦ, ἀλλ' ὡς ἀναγραφόμενοι κτίτορες καὶ διοικηταὶ αὐτῶν τῶν δύο κοινῶν σχολείων, καὶ ἅπαξ ἐμπιστευθέντες καὶ ἀναζωσάμενοι τὴν προστασίαν αὐτῶν καὶ κηδεμονίαν, ὀφείλουσιν ὑπεραγωνίζεσθαι καὶ κοπιᾶν ὑπὲρ τῆς συστάσεως αὐτῶν καὶ διαμονῆς, καὶ φροντίζειν ἵνα κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἀνὰ πᾶν ἔτος ἐκτελεῖται δι' ἱεροῦ συλλειτουργοῦ μιᾶ ἀρτοκλασία εἰς μνημόσυνον τῶν ὀνομάτων τοῦ τε ἑσναφίου αὐτῶν ὡς κτιτόρων, καὶ πάντων τῶν λοιπῶν εὐλογημένων χριστιανῶν τῶν εὐσεβῶς συμπραξαμένων, καὶ θεοφιλῶς βοηθούντων ταῖς δύο ταύταις κοιναῖς σχολαῖς, καὶ τοῦτο ποιεῖν ἀπαρτρέπτως, καὶ διενεργεῖν, ἅτε δὴ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἀφιερωθείσης ὡς ἐκ μέρους τῶν εἰρημένων δύο σχολῶν μιᾶς ἱερᾶς εἰκόνας τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν μετὰ μιᾶς ἀργυρᾶς κανδήλας ἐν τῇ ἱερᾷ ἐκκλησίᾳ τῶν ἐνδόξων Εἰσοδίων τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, ὅπου ἔχει ἐκτελεῖσθαι τὸ ἐτήσιον τοῦτο ἱερὸν μνημόσυνον ὡς διειληπται. Ταῦτα ὑπέσχοντο προθύμως διατηρήσειν, καὶ ἀπαραβάτως διενεργεῖν, καὶ ταύτας τὰς συμφωνίας αὐτῶν καὶ ὑποσχέσεις εὐχαρίστως ἀποδεξάμενοι πάντες οἱ ἐνοριταὶ τοῦ Πέγιογλου εὐλογημένοι χριστιανοὶ ὡμολόγησαν αὐτοῖς, ὡς εἰκός, μεγάλας τὰς χάριτας, τιμήσαντες φιλαδέλφως τὴν ἀγαθὴν αὐτῶν γνώμην, καὶ φιλογενῆ διάθεσιν, καὶ ὡμολόγησαν ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἐνοχλῆσαι ποτέ, καὶ ἐπηρεᾶσαι αὐτοὺς καθ' οἷόν ἴσθινα τρόπον, ἢ ἀφαιρέσαι τὰς δύο ταύτας σχολὰς ἀπὸ τοῦ ρουφείου αὐτῶν, καὶ ἀποξενῶσαι τῆς θεοφιλοῦς αὐτῶν ταύτης προστασίας καὶ διοικήσεως, ἢ ὅλως μετακινήσαι

αὐτάς, καὶ μετατοπίσαι ἐκ τοῦ τόπου, ἐφ' οὗ ἤδη ἐθεμελιώθησαν, ἅτε δὴ καὶ τῶν εἰρημένων φερμελετζίδων τὰ αὐτὰ ὑπισχνουμένων περὶ τῆς ἀδιασείστου, καὶ ἀμετακινήτου αὐτῶν διαμονῆς ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ· ἔχουσι δὲ κατ' ἔτος διορίζεσθαι ἐκ τοῦ εὐλογημένου τούτου ρουφετίου τῶν φερμελετζίδων ἐπίτροποι δύο, ὁ εἰς καψιμάλης, καὶ ὁ ἕτερος γραμματικός, καὶ εἰς ἕτερος σὺν αὐτοῖς τρίτος παρὰ τῶν ἐνοριτῶν τοῦ Πέγιογλου χριστιανῶν ὁ μᾶλλον δόκιμος, καὶ πιστός, καὶ ἄξιος τῆς τοιαύτης διοικήσεως, οὓς δέον ἐκλέγεσθαι καὶ ψηφίζεσθαι κοινῇ γνώμῃ εἰς ἀρίστην καὶ πιστὴν οἰκονομίαν ἀμφοτέρων τῶν σχολῶν. Ταύτας γοῦν τὰς ἐγγράφους συνθήκας αὐτῶν καὶ ὑποσχέσεις ἀνενεγκόντες πρὸς ἡμᾶς τε καὶ τὴν περὶ ἡμᾶς ἱερὰν ἀδελφότητα, ἐζήτησαν συμφώνως τε καὶ κοινῶς ἐπικυρωθῆναι διὰ πατριαρχικοῦ ἡμῶν καὶ συνοδικοῦ σιγγλιώδους ἐν μεμβράναις γράμματος πρὸς ἀσφαλῆ μονιμότητα, καὶ ἀπαράτρεπτον ἰσχύν, καὶ αἰωνίαν ὡς εἰπεῖν σύστασιν καὶ διάρκειαν τῶν συσταθέντων ὑπ' αὐτῶν καὶ ἐγερθέντων εἰρημένων δύο σχολείων. Καὶ δὴ τὴν αἴτησιν αὐτῶν παραθεῖν μὴ ἔχοντες, ἅτε δὴ τὸ διάπτρον τοῦ πόθου αὐτῶν περὶ τὰ κοινωφελῆ καὶ πρὸς αὔξησιν, πρόοδόν τε καὶ προκοπὴν τῶν ὁμογενῶν συντείνοντα παριστῶσαν, καὶ ἀριδῆλως ἐμφαίνουσαν, ἔγνωμεν ἐπινεῦσαι ταῖς θερμαῖς αὐτῶν παρακλήσεσιν, ἐφ' οἷς κοινῶς τε καὶ συνοδικῶς θαυμάσαντες αὐτοὺς τῆς φιλογενείας, καὶ ἀγασάμενοι, καὶ εὐχαῖς ἐγκαρδίῳ ἐπευλόγησαν αὐτοὺς, καὶ ταῖς προσηκούσαις εὐφημαῖς τὰς κεφαλὰς αὐτῶν καταστέψαντες, γράφοντες ἀποφαινόμεθα μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα αἰ ῥηθεῖσαι δύο συσταθεῖσαι κοι-

ναὶ σχολαί, ἡ μία τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων, καὶ ἡ ἑτέρα τῶν ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας γραμμάτων, αἱ ἐντὸς τοῦ Παρμακαπίου τοῦ Πέγιογλου ὑπάρχουσαι κοινὰ πατριαρχικαὶ καὶ λέγονται καὶ γνωρίζονται, ἀνατεθειμέναι τῇ διοικήσει καὶ προστασίᾳ, καὶ ἀόκνῳ σπουδῇ, καὶ φιλοθέῳ ἐπιμελείᾳ τοῦ εὐλογημένου ρουφετίου τῶν ἐν τῷ Γαλατᾷ φερμελετζίδων, καὶ τὰ μὲν ἀφιερωθέντα πρὸς αὐτάς λόγῳ προικὸς βιβλία, πακιρικὰ καὶ ἄλλα χρειώδη καταγεγραμμένα ὄντα ἐν τῷ κώδικι αὐτῶν, ὡσαύτως καὶ τὰ παρὰ τῶν φιλελετημόνων καὶ εὐσεβῶν ἐτήσια καὶ μηνιαία ἐλέη ὀνομαστὶ ποσοτικῶς ἀνωτέρω καταγραφέντα, ἔχουσι μένειν ἀνεκποίητα καὶ ἀναφαίρετα, ἀναντιρρήτως δηλονότι καὶ ἀνελλιπῶς κατ' ἔτος καὶ κατὰ μῆνα διδόμενα εἰς τὸ εὐλογημένον ἐνάφιον αὐτὸ τῶν φερμελετζίδων, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῶν γνώμῃ κοινῇ διωρισμένους ἐπιτρόπους· οἱ δὲ εὐλογημένοι ἐνορῶνται χριστιανοὶ τοῦ Πέγιογλου, πρόκριτοί τε καὶ οἱ λοιποί, ὡσαύτως καὶ οἱ ἐκ τοῦ εὐλογημένου τούτου ρουφετίου οὐκ ἔχουσι τὸ σύνολον διασεῖσαι καὶ μετακινήσαι ταύτας τὰς κοινὰς σχολὰς, ἢ μετατοπίσαι ἀπὸ τοῦ τόπου, ἐφ' οὗ ἠγέρθησαν, καὶ ἐθεμελιώθησαν, ἀλλὰ διατηρεῖν αὐτάς διασωζομένας ἐν τοῖς ἰδίῳις αὐτῶν τόποις, ἐμμένοντες ταῖς ὑποσχέσεσιν αὐτῶν· καὶ αὐτὸ τὸ εὐλογημένον ρουφετίον, ὡς ἀναδεξάμενον τὴν οἰκονομίαν αὐτῶν, ὀφείλει ἐπιστατεῖν θεοφιλῶς καὶ διοικεῖν τὰς προσόδους αὐτῶν καὶ τὰς δαπάνας ἀξιοπρεπῶς, καὶ ἐκ τῶν τεταγμένων ἐτησίων καὶ μηνιαίων δικαιωμάτων καὶ εἰσοδημάτων αὐτῶν πληροῦν τοὺς μισθοὺς τῶν διδασκάλων, καὶ φροντίζειν ἀγρύπνως τῆς ἐπιμελοῦς παραδόσεως αὐτῶν, καὶ τῆς ἐπιδόσεως τῶν φοιτῶντων μαθητῶν, καὶ τῆς χρηστοθηθείας, καὶ τὰ προσδαπανώμενα ἐξ ἰδίων αὐτῶν ποιεῖν καὶ καταβάλλ-

λιν, και μηδέν απαιτεῖν παρὰ τῶν ἐνοριτῶν ἐνεκα προσ-
δαπανηθέντων ἐξόδων μέχρι και τοῦ λεπτοῦ, ὡσαύτως
δὲ και ἐν τῷ τεταγμένῳ και ὠρισμένῳ καιρῷ ποιεῖν ἐν
τῇ ρηθείσῃ ἱερᾷ ἐκκλησίᾳ τῶν Εἰσοδίων τῆς Ὑπεραγίας
Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου μίαν ἀρτοκλασίαν ὑπὲρ μνη-
μοσύνου αὐτῶν τε, ὡς κτιτόρων και διοικητῶν, και τῶν
λοιπῶν τῶν εὐσεβῶς συνδρομησάντων και βοηθούντων
ταῖς δύο ταύταις σχολαῖς, διορίζεσθαι δὲ κατὰ κοινήν
γνώμην και σύμφωνον ἐκλογὴν τρεῖς ἐπιτρόπους τοὺς
μᾶλλον δοκίμους, εὐσυνειδήτους, και εὐκαταστάτους,
και ἀξιούς τῆς τοιαύτης διοικήσεως, δύο ἀπὸ τοῦ εὐ-
λογημένου αὐτῶν ρουφετίου, ἓνα καψιμάλην, και ἓνα
γραμματικόν, και τὸν τρίτον παρὰ τῶν ἐνοριτῶν τοῦ
Πέγιογλου χριστιανῶν, οἵτινες ὀφείλουσι μετὰ προθυμίας
και ζήλου ἐνθέου ἐπιστατεῖν, και διοικεῖν τὰς δύο ταύ-
τας σχολὰς, και οἰκονομεῖν ἐν θεοφοβίᾳ τὰς προσόδους
αὐτῶν και δαπάνας, και φροντίζειν τῆς διαμονῆς και
εὐσταθείας αὐτῶν, και προνοεῖν τῆς ἀνέσεως τῶν διδα-
σκάλων, και τῆς ἐπιμελοῦς αὐτῶν παραδόσεως, και τῆς
ἐπιδόσεως, και εὐταξίας τῶν μαθητῶν, και συμπροθυ-
μεισθαι, και συναγωνίζεσθαι τῆς αὐξήσεως τῶν προσό-
δων, και τῶν εἰς ὠφέλειαν τῶν σχολῶν συντεινόντων,
και μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ χρόνου τῆς ἐπιτροπῆς
αὐτῶν διδόναι καθαρὸν και ἀκριβῆ λογαριασμὸν περὶ
πάντων τῶν προσόδων και δαπανημάτων πρὸς τὸ εὐλο-
γημένον ρουφέτιον τῶν φερμελετζίδων, και προσέχειν
ἀκριβῶς ἵνα μὴ γίνηται καθ' οἰονδήποτε τρόπον παρεκ-
τροπή τις τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθεισῶν συνθηκῶν αὐτῶν
και συμφωνιῶν και ὑποσχέσεων και καταργηθῶσιν ἐξ
ἀμελείας, ἢ ἀπροσεξίας, αἱ ἐπὶ κοινῇ ὠφελείᾳ συσταθεῖ-
σαι αὐταὶ δύο σχολαί. Ὅσοι δὲ τῶν χριστιανῶν ἱερωμένοι

ἢ λαϊκοὶ ἐκάστης τάξεως καὶ βαθμοῦ τολμήσουσι ποτε κακοβούλως προξενῆσαι ταραχὰς ἢ σκάνδαλα, καὶ διασεῖσαι τὴν θεοφιλῆ διοίκησιν αὐτῶν τῶν σχολῶν, καὶ ἀποξενῶσαι τῆς ἐπιστασίας τοῦ εὐλογημένου ρουφετίου τῶν φερμελετζίδων, καὶ φωραθῶσιν ἀντικείμενοι καὶ ἀντιπράττοντες εἰς τὰς γενομένας ταύτας συνθήκας καὶ ὑποσχέσεις τὰς ἐπικυρωθείσας ἤδη ἐκκλησιαστικῶς, οἱ τοιοῦτοι ὅποιοι ἂν ᾦσιν, ὡς κοινοὶ λυμεῶνες, καὶ πολέμιοι τῶν καλῶν καὶ θεαρέστων ἔργων καὶ κατορθωμάτων καὶ διώκται τῆς παιδείας, ἀφωρισμένοι ὑπάρχουσιν (ἔπονται αἱ συνήθεις ἀραὶ). Ταῦτα ἀπεφάνθη καὶ κεκύρωται συνοδικῶς διὸ εἰς ἔνδειξιν καὶ διηνεκῆ τὴν ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν σιγιλλιῶδες ἐν μεμβράναις γράμμα, καταστρωθὲν τε ἐν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐδόθη εἰς τὸ εἰρημένον ἐσνάφιον τῶν φερμελετζίδων.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ πέμπτῳ, κατὰ μῆνα ὀκτώβριον Ἐπιμεμήσεως Θ'.

Καλλίνικος ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κων-
πόλεως Νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης
† ὁ Καισαρείας Φιλόθεος † ὁ Ἡρακλείας Μελέτιος † ὁ Κυ-
ζίκου Ἰωακείμ † ὁ Νικομηδείας Ἀθανάσιος † ὁ Χαλκηδόνος
Παρθένιος † ὁ Δέρκων Γρηγόριος † ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσι-
μος † ὁ Προύσης Ἀνθίμος † ὁ Βερροίας Χρυσάνθος † ὁ
Παλαιῶν Πατρῶν Μακάριος † ὁ Μιτυλήνης Ἰερεμίας † ὁ
Ἀγκύρας Ἰωαννίκιος † ὁ Προϊάθου Παρθένιος † ὁ Ἐάνθης
Ναθαναήλ † ὁ Δημητριάδος Ἀθανάσιος † ὁ Φερσάλων Παρ-
θένιος.

Γ΄.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ
ΕΝ ΝΕΟΧΩΡΙΩ, ΤΟΥ ΒΟΣΠΟΡΟΥ
ΔΥΟ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Το παρὼν γράμμα, ἀπολυθὲν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Προκοπίου, ἀφορᾷ εἰς τὰς ἐν Νεοχωρίῳ τοῦ Βοσπόρου σχολάς, ὧν ἡ τῶν κοινῶν γραμμάτων συνεστήθη τῷ 1764. Μετεγράφη καὶ τοῦτο, καθὼς καὶ τὸ δεύτερον καὶ τέταρτον ἐκ τῶν νῦν ἐκδιδομένων πατριαρχικῶν καὶ συνοδικῶν γραμμάτων, ἐκ πατριαρχικῶν κωδίκων, διὰ φίλης καὶ δοκίμου χειρός, οὐχὶ ὑπ' ἐμοῦ, καὶ ἐκδίδεται πρὸς ἐπιβεβαίωσιν ὧν λέγω ἐν σελ. 27 στίχῳ 33. Εἰρήσθω δ' ὅτι τὸ συνοδικὸν γράμμα τοῦ πατριάρχου Σαμουὴλ Χαντζερῆ περὶ τῆς ἐν Νεοχωρίῳ σχολῆς, ἧς ὁ διδάσκαλος ἐλάμβανεν ἐτησίως 200 γρόσια, μεταγράψας ἐκ τοῦ κώδικος τοῦ ἐν τῷ προαστείῳ τούτῳ Ἀγιοταφικοῦ Μετοχίου, ἐξέδωκα ἐν σελ. 32—37 τῶν «Ἐκκλησιῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει», συγγράμματος προσεχῶς συμπληρουμένου. Τὸ γράμμα τοῦ Προκοπίου ἔχει ὧδε :

(Προκόπιος ἔλεψ Θεοῦ) κτλ.

† Εὐλαβέστατοι ἱερεῖς καὶ ὁσιώτατοι ἱερομόναχοι οἱ ψάλλοντες ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Νεοχωρίου· χρήσιμοι ἐπίτροποι καὶ λοιποὶ συνεγχώριοι εὐλογημένοι χριστιαν-

νοί· τέκνα· ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος·
χάρις εἴη ὑμῖν ἀπασι καὶ εἰρήνη καὶ ἔλεος παρὰ Θεοῦ
Κυρίου Παντοκράτορος, καὶ παρ' ἡμῶν εὐχή, εὐλογία
καὶ συγχώρησις. Οὐδὲν οὕτως ἰσχυρόν, οὐδ' ὀνήσιμόν τε
καὶ τελεσιουργόν, ὡς ὁ τῶν καλῶν ἔρωσ, καὶ ἡ κατὰ
Θεὸν προσπάθεια καὶ ὁρμή τῶν ἐπ' αὐτὰ φερομένων· ἀ-
μέλτοι τοι καὶ πᾶσι δῆλόν ἐστι τοῖς εὖ φρονούσιν ἢ φρον-
τίς καὶ σύστασις τῆς πρὸς λόγον παιδείας, μαθησεώς τε
καὶ διδασκαλίας καὶ ἐκπαιδεύσεως, ὡς πρὸς ἐπίδοσιν
καὶ βελτίωσιν κοινῶς τοῖς ἐνδεῶς ἔχουσιν ἀφορώσεως, πρὸς
τὸ μετόχους ἀποκαθίστασθαι τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω βελτιώ-
σεώς τε καὶ ἐπιδόσεως, ἐπαινετὴν εἶναι καὶ ἀξιάγαστον,
διὰ τοι τοῦτο καὶ ἰσχυρὰς χρῆζειν συστάσεως καὶ δια-
μονῆς, συντεινούσης καὶ συμβαλλομένης καὶ ἐς αἰ σω-
ζομένης, ἄλλως τε, εἰ ἡγεμονικῆς καὶ ἀθθεντικῆς εὐμοι-
ρήσει ἐξουσίας καὶ ὑπεροχῆς, καθὼς περ καὶ διὰ φροντί-
δος οὐκ ὀλίγης ἔσχεν ὁ τέως θεῖω ἔλεει ἡγεμονικῶς καὶ
ἀθθεντικῶς ἡγεμονεύων ὑψηλότατος καὶ θεοσεβέστατος
ἀθθεντῆς καὶ ἡγεμῶν μεγαλοπρεπέστατος πάσης Μολδα-
βλαχίας κύριος κύριος Ἀλέξανδρος Ἰωάννου Μαυροκορ-
δάτος, υἱὸς κατὰ Πνεῦμα ἡμῖν ἀγαπητὸς καὶ λίαν περι-
πόθητος, τότε δὲ τότε μεγίστης καὶ ἀσφαλοῦς ἀξιούται
συντηρήσεώς τε καὶ ὠφελείας. Ἐπειδὴ τοιγαροῦν ἐνεφα-
νίσθη ἡμῖν καὶ τῇ περὶ ἡμᾶς ἱερᾷ τῶν συναδελφῶν ἀγίων
ἀρχιερέων ὁμηγύρει καὶ συνόδῳ ἀθθεντικῶν πανέκλαμ-
προν χρυσόβουλλον τῆς αὐτοῦ ὑψηλότητος, διορίζον πρὸς
περίθαλψιν καὶ κυβέρνησιν τοῖς κατὰ τὸ παράλιον ὑμῶν
χωρίον Νεοχώριον συστήθεισι δύο φροντιστηρίοις ἑλλη-
νικῶν καὶ κοινῶν μαθημάτων δίδοσθαι κατ' ἔτος ἀπὸ
τῶν ἀθθεντικῶν βαμμάτων γρόσια διαχόσια πενήτηνonta,
ἐν τε ταῖς λαμπραῖς ἡμέραις τῆς αὐτοῦ ὑψηλότητος καὶ

ρηθὲν αὐθεντικὸν ἔκλαμπρον χρυσόβουλλον ἔχον διαμένειν ἐς αἶ βέβαιον καὶ ἀμετάθετον καὶ ἀσφαλὲς καὶ ἀπαραχάρκτον, ὀφείλουσιν οἱ ἐπίτροποι τοῦ σχολείου διδόναι τὸ αὐθεντικὸν τοῦτο ἔλεος ἀνελλιπῶς εἰς τὰ ρηθέντα σχολεῖα ὡς εἴρηται. Ὅθεν εἰς τὴν περὶ τούτου ἔνδειξιν ἐγένετο καὶ τὰ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν ἡμῶν γράμμα, καταστρωθὲν κἀν τῷ ἱερῷ Κεῶν κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Ἐν μηνὶ Μαρτίῳ, Ἰνδικτιῶνος Δ'.Ι

- † Ὁ Ἐφέσου Σαμουὴλ
- † Ὁ Ἡρακλείας Μεθόδιος
- † Ὁ Κυζίκου Ἀγάπιος
- † Ὁ Νικομηδείας Γεράσιμος
- † Ὁ Χαλκηδόνος Παρθένιος
- † Ὁ Δέρκων Ἀνανίας
- † Ὁ Κρήτης Ζαχαρίας
- † Ὁ Δράμας Γρηγόριος
- † Ὁ Ναυπλίου Μελέτιος.

1) Δηλ. συμπίπτει κατὰ τὸ ἔτος 1786.

τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, τῆς κοινῆς μητρὸς
 τῶν ἀπανταχοῦ εὐσεβῶν, καὶ τῆς εὐπρεπείας καὶ κο-
 σμιότητος καὶ ἑναρμονίου αὐτῆς εὐταξίας· ὑπὲρ γὰρ
 ταύτης καὶ γενναιότατα δέον καταβάλλειν τὰ ἀγωνί-
 σματα, καὶ προνοεῖν ἐπιστημόνως, καὶ ἐπιμελεῖσθαι
 ἀγρόπνως τῆς συντηρήσεως καὶ διαμονῆς, τῆς κοσμιό-
 τητος καὶ λαμπρότητος αὐτῆς. Κατὰ γοῦν τὴν ἐπιχει-
 μένην ἡμῖν ὀφειλὴν ταύτην, ἐρεύνης ἀκριβοῦς γενομένης,
 γνώμη κοινῇ τῆς περὶ ἡμᾶς ἐνδημούσης ἱεράς ἀδελφότη-
 τος καὶ ἁγίας συνόδου, καὶ τῶν τιμιωτάτων Ἐπιτροπῶν
 τοῦ Κοινοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλη-
 σίας, περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς παν-
 σέπτῳ πατριαρχικῷ ναῷ μουσικολογιωτάτων ψαλτῶν,
 τοῦ τε πρωτοψάλτου κὺρ Ἰακώβου, καὶ τοῦ λαμπαδαρίου
 κὺρ Πέτρου, καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν διδασκομένων μαθητῶν,
 κατείδομεν τὸ ἔργον αὐτῶν παρεμειλημένον, ἅτε δὴ τῶν
 ὑπ' αὐτῶν μαθητευομένων μὴ εἰς τὰ πρόσω χωροῦντων,
 μηδ' ἐξικανούντων, ἐκλίποντός τινος, χοροστατῆσαι καὶ
 ψάλλειν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλη-
 σίᾳ, προφανοῦς γενομένης τῆς αἰτίας, διὰ τὸ μὴ ἐξαρ-
 κεῖν αὐτοῖς τοῖς πρωτίστοις τῆς ἐκκλησιαστικῆς με-
 λουργίας τὰ ἅπερ ἀπαλαμβάνουσι καὶ καρποῦνται πα-
 ρὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰοδήματα, καὶ μισθοὺς αὐτῶν, καὶ
 ἐκ τούτων κινδυνεύειν ἐξίτιλον γενέσθαι τὴν μουσικὴν
 τῆς Ἐκκλησίας τέχνην, ἣν οὔτοι μόνοι δύνανται τό γε-
 νῶν ἐπιστημόνως διδάξαι καὶ ὠφελῆσαι πολλοὺς. Ἐν-
 θεν τοι ὡς ἀναγκαῖον πρὸς τὴν τῆς Ἐκκλησίας εὐτα-
 ξίαν καὶ ἁρμονίαν, οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐπιμέλειαν κατα-
 βαλόντες, δεῖν ἐγνωμεν θεραπεῦσαι τὰς ἀνάγκας, καὶ
 ἀναπληρῶσαι τοὺς μισθοὺς αὐτῶν, καὶ οἰκονομῆσαι τρό-
 πους τοιοῖσδε· ὅπως ὁ μὲν πρωτοψάλτης ρηθεὶς κὺρ

Ἰάκωβος λαμβάνη λόγῳ μισθοῦ, ἕνεκεν τῆς χοροστασίας αὐτοῦ, ψάλλοντος ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς πανσέπτῳ πατριαρχικῷ ναῷ, κατὰ τοὺς τεταγμένους καιροὺς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν καὶ συνελεύσεων, κατ' ἔτος πεντακκῶσια τεσσαράκοντα γρόσια, ἔτι δὲ καὶ ἐξήκοντα διὰ τὴν φροντίδα καὶ ἐπιστάσιαν τοῦ Τυπικοῦ, καὶ εἴκοσι λόγῳ φιλοδωρίας τοῦ θείου Πάσχα, ἔτι δὲ καὶ τετρακκῶσια διὰ τὸ διορισθῆν αὐτῷ κοινὸν σχολεῖον, ὥστε παραδίδειν καὶ ἐπιμελῆσθαι, καὶ προκόπτειν πάντας τοὺς φοιτῶντας πρὸς αὐτὸν μαθητάς, καὶ προάγειν ἐπὶ τὸ τέλος τῶν μαθημάτων, ἀρχομένους ἀπὸ τῶν πρώτων στοιχείων τῆς μουσικῆς, μέχρι τῶν τελευταίων, ὀφείλοντά ἀπαραιτήτως ἀποδέχεσθαι πάντας καὶ διδάσκειν αὐτοὺς μικρά τε καὶ μεγάλα μαθήματα· ὁ δὲ λαμπαδάριος ρηθὶς κύρ Πέτρος λαμβάνη καὶ οὔτως ἔτησις λόγῳ μισθοῦ 540 γρόσια, ἕνεκεν τῆς χοροστασίας αὐτοῦ, ψάλλοντος ἐν τοῖς τεταγμένοις καιροῖς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν καὶ συνελεύσεων, καὶ εἴκοσι λόγῳ φιλοδωρίας κατὰ τὸ θεῖον Πάσχα, ἔτι δὲ καὶ τετρακκῶσια γρόσια ἐπὶ τῷ διδάσκειν καὶ ἐπιμελῆσθαι τῶν δύο δομestikῶν, καὶ παραδίδειν μετ' ἀκριβείας δις τῆς ἡμέρας τὰ μαθήματα, ὥστε τελείους καὶ τούτους ἀναδεῖξαι εἰς ὀλίγου καιροῦ διάστημα· πρὸς δέ, ὅσοι ἂν διορισθῶσιν αὐτῷ κατ' ἐκλογὴν μαθηταὶ ὑπὸ τοῦ κατὰ καιρὸν πατριάρχου καὶ τῶν ἁγίων ἀρχιερέων, ἔχη κάκεινων τὴν φροντίδα, καὶ τὴν ἐπιμέλειαν περὶ τῆς εἰς τὰ πρόσω αὐξήσεως καὶ ἐπιδόσεως, καὶ τελειώσεως τῶν μαθημάτων αὐτῶν, ἵνα ἐν διαστήματι τεσσάρων χρόνων τελειώσωσι πάντα τὰ τῆς μουσικῆς μαθήματα, ἀμισθὶ διδασκόμενοι ὑπὸ τοῦ ρηθέντος λαμπαδάριου κύρ Πέτρου· οἱ δὲ δομestικοὶ ἔχωσιν ἑκάτερος λαμβάνειν λόγῳ μισθοῦ

ανά τεσσαράκοντα γρόσια τὸν καθ' ἕκαστον μῆνα, καὶ εἰκοσι ἑτησίως κατὰ τὸ θεῖον Πάσχα λόγῳ φιλοδωρίας, ὀφείλοντες καὶ οὗτοι παραμένειν καὶ ἐπιμελεῖσθαι τῆς ἰδίας αὐξήσεως καὶ ἐπιδόσεως καὶ τέλους τῶν μαθημάτων αὐτῶν, ψάλλειν τε καὶ χοροστᾶτεῖν διὰ παντός, τιμῶν δὲ καὶ ὑπέκειναι τοῖς διδασκάλοις αὐτῶν κατ' ὀφειλὴν ἀπαραίτητον. Τοῦτον γοῦν τὸν διορισμὸν αὐτῶν, συμποσούμενον εἰς δύο χιλιάδας καὶ ἑνεακόσια ὀγδοήκοντα τῶν γροσίων, διορίζομεν, γνώμη κοινῇ καὶ συνοδικῇ ἀποφάσει· ὅπως αἱ μὲν δύο χιλιάδες τῶν γροσίων ἀποδίδονται ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ παγκαρίου τοῦ καθ' ἡμᾶς πανσέπτου πατριαρχικοῦ ναοῦ παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἐπιτρόπων αὐτοῦ, τὰ δὲ λοιπὰ ἑνεακόσια ὀγδοήκοντα ἀπὸ τοῦ Κοινοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, εἰς ἕκτισιν καὶ ἀναπλήρωσιν, ὡς διώρισταί, τῶν ἑτησίων μισθῶν αὐτῶν, πρὸς παραμυθίαν αὐτῶν καὶ ἀνάπαυσιν, ἕως οὗ ἀποκατασταθῇ παγκάριον εἰς ἀγαθὴν κατάστασιν, ἐξαρκοῦν δηλονότι τοῖς ἐξόδοις αὐτοῦ καὶ δαπανήμασι, καὶ δυνάμενον ἀναπληροῦν καὶ τὰ λοιπὰ ἑνεακόσια ὀγδοήκοντα, καὶ τότε, σκέψεως δευτέρας γενομένης, διορισθῶσι καὶ ταῦτα κατὰ κοινὴν γνώμην δίδοσθαι ἐκ τοῦ παγκαρίου. Τοῦτου χάριν καὶ γράφοντες γνώμη κοινῇ, ἀποραινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερέμων, τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα αἱ δύο χιλιάδες τῶν γροσίων, ὡς εἴρηται, ἔχωσιν ἀποδίδοσθαι ἐκ τοῦ παγκαρίου παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἐπιτρόπων αὐτοῦ, τὰ δὲ λοιπὰ ἑνεακόσια ὀγδοήκοντα ἀπὸ τοῦ Κοινοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀνελλιπῶς, εἰς ἕκτισιν καὶ ἀποπλήρωσιν τῶν συνοδικῶς διω-

ρισμένων ἑτησίων μισθῶν τῶν τεσσάρων ψαλτῶν τοῦ πατριάρχικου ἡμῶν ναοῦ, ἐξ ὧν ἔχει λαμβάνειν κατ' ἔτος ὁ μουσικολογιώτατος πρωτοψάλτης κύρ Ἰάκωβος πεντακόσια τεσσαράκοντα γρόσια ἕνεκεν τοῦ ψάλλειν καὶ χοροστατεῖν, καὶ ἐξήκοντα διὰ τὴν ἣν ἔχει ἐπιστάσιαν τοῦ Ὑπικιοῦ, ὡσαύτως καὶ εἴκοσι ἐν περιόδῳ τοῦ Πάσχα λόγῳ φιλοδωρίας, καὶ τετρακόσια διὰ τὴν παράδοσιν τοῦ διορισθέντος αὐτῷ κοινῷ σχολείου, ὥστε ἀποδέχεσθαι πάντας τοὺς φοιτῶντας αὐτῷ μαθητὰς μικροὺς τε καὶ μεγάλους, κατὰ τὴν τάξιν τῶν μαθημάτων, καὶ ἐπιμελεῖσθαι πάντων, καὶ παραδίδειν καὶ διδάσκειν ἐπιμελῶς, καὶ προκόπτειν αὐτοὺς ἐκ παντὸς αὐτοῦ τρόπου, ὥστε τελείους ἀναδείξει, ἔχῃ δὲ ὑφ' αὐτὸν καὶ ἕνα τῶν δομεστικῶν ἐπὶ τῷ παραδίδειν ἐκείνον τοὺς ἀρχαρίους τῶν μαθητῶν, καὶ ἐπιμελεῖσθαι αὐτῶν, ὑπείκοντα καὶ ὑποτασσόμενον διὰ παντὸς τῷ διδασκάλῳ αὐτοῦ· ὁ δὲ μουσικολογιώτατος λαμπαδάριος κύρ Πέτρος ἔχῃ καὶ αὐτὸς λαμβάνειν ἑτησίως πεντακόσια τεσσαράκοντα γρόσια ἕνεκεν τοῦ ψάλλειν καὶ χοροστατεῖν κατὰ τὴν τάξιν αὐτοῦ ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἀκολουθίαις καὶ συνελύσεσιν, ὡσαύτως καὶ ἕτερα εἴκοσι κατὰ τὴν περίοδον τοῦ χρόνου ἐν τῷ θείῳ Πάσχα, λόγῳ φιλοδωρίας, καὶ διδάσκειν, καὶ ἐπιμελεῖσθαι παντὶ αὐτοῦ σθένει τῶν δύο δομεστικῶν, καὶ παραδίδειν αὐτοῖς δις τῆς ἡμέρας τὰ τῆς μουσικῆς μαθήματα, καὶ προκόπτειν, καὶ προάγειν αὐτοὺς, ὥστε τελείους ἀναδείξει εἰς διάστημα ὀλίγου καιροῦ· πρὸς δὲ ἔχῃ καὶ ἄλλας κλάσεις μαθητῶν, ἧσοι ἂν προσδιορισθῶσιν αὐτῷ κατ' ἐκλογὴν μαθηταὶ ὑπὸ τοῦ κατὰ καιρὸν πατριάρχου καὶ τῶν ἁγίων ἀρχιερέων, ἐπιμελεῖσθαι κακείνων, καὶ διδάσκειν αὐτοὺς ἀμισθί, καὶ προκόπτειν, καὶ προάγειν, ὥστε τελείους ἀναδείξει

ἐν διαστήματι τεσσάρων ἢ πέντε χρόνων ἔχη δὲ ὑφ' αὐτὸν καὶ ἓνα τῶν δομestικῶν ὑπέικοντα καὶ ὑποτασσόμενον ἐν τῷ παραδίδειν συνεχῶς καὶ ἐπιμελῶς πρὸς τοὺς ἀρχαρίους τὰ τῆς μουσικῆς μαθήματα, πρὸς ἀνάπαυσιν τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ, καὶ ἐπίδοσιν τῶν ἀρχαρίων μαθητῶν· οἱ δὲ δύο δομestικοὶ, δεξιὸς φαιμέν καὶ ἀριστερός, ἔχωσιν ἑκάτερος λαμβάνειν λόγῳ μισθοῦ, ὡς διώρισται, ἐτήσιως ἀνὰ πεντακόσια γρόσια, ὀφείλοντες καὶ οὗτοι ἐπιμελεῖσθαι τῆς ἰδίας αὐτῶν προκοπῆς, αὐξήσεώς τε καὶ βελτιώσεως, καὶ μιμείσθαι τὸ εὐτακτον καὶ ἐναρμόνιον μέλος τῶν διδασκάλων αὐτῶν, ὑπέικειν τε αὐτοῖς καὶ ὑποτάσσεσθαι, καὶ τιμῆν κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον, καὶ χροσστατεῖν ἀδιακόπως ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἀκολουθίαις καὶ συνελεύσεσι. Ταῦτα γοῦν ἀπεφάνθη κατὰ κοινήν γνώμην καὶ συνοδικήν διάγνωσιν πρὸς εὐταξίαν καὶ λαμπρότητα τοῦ καθ' ἡμᾶς πανσέπτου πατριαρχικοῦ ναοῦ καὶ κοινήν ὠφέλειαν τοῦ ἡμετέρου γένους, καὶ παραμυθίαν καὶ ἀνάπαυσιν τῶν μουσικολογιωτάτων ψαλτῶν. Ἐὰν δ' ὅμως παραμελοῦντες φανῶσι τοῦ ἰδίου αὐτῶν ἔργου, καὶ οἱ διδάσκαλοι οὐκ ἐπιμελῶνται τῶν μαθητῶν αὐτῶν καὶ μὴ προάγωσιν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ τέλειον τῶν μαθημάτων, μήτε μετ' ἐπιστάσεως καὶ ἀκριβείας παραδίδωσιν αὐτοῖς τὰ μαθήματα, μηδ' ὅλως ποιῶσι καρποφορίαν κατ' ὀφειλὴν αὐτῶν ἀπαραίτητον, τότε ὡς ῥήθυμοι καὶ ἀμελεῖς κατακριθήσονται παρὰ τῆς Ἐκκλησίας, ὕστεροῦμενοι τὸν ἐτήσιον αὐτῶν μισθὸν τῆς διορισθείσης αὐτοῖς σχολῆς τῶν τετρακοσίων γροσίων, μὴ ἔχοντές ποτε πρόφασιν προβαλεῖν πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ διαφένδουσιν αὐτῶν ὡσαύτως δὲ καὶ ὅστις τῶν δομestικῶν φανῆ ἀμελής, καὶ μὴ εἰς τὰ πρόσω χωρῶν, καὶ

μη προκόπτων και ἐπιτιδοῦς τοῖς μαθήμασι, μηδ' ὄλωσ
 εὐδοκιμῶν, κἀκείνος ἀποβληθήσεται, και ἔκπτωτος γε-
 νήσεται τῆς ἧς ἐκκλησιαστικῆς ἡξίωται χάριτος, και
 ἀντ' αὐτῶν διορισθήσονται οἱ ἀξιοι και εὐδόκιμοι, μη-
 δενὸς τούτων ἔχοντος δικαιωθῆναι ἐν παντὶ καιρῷ, ἀλλ'
 ὡς ἀγνώμονες, και ἀχάριστοι, και ἀλυσιτελεῖς ἀποδοκι-
 μασθήσονται παρὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐθυδικίας. Ὁ-
 θεν, ἐπὶ τῷ διαμεῖναι ἀμετάτρεπτον και ἀμεταποίητον
 τὸν κατὰ κοινήν γνώμην και συνοδικὴν διάγνωσιν ἐκ-
 κλησιαστικὸν ἡμῶν τοῦτον διορισμόν, ἀπελύθη και τὸ
 παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν και συνοδικὸν ἐν μεμβρά-
 ναις γράμμα, και κατεστρώθη κἀν τῷ ἱεροῦ Κώδικι τῆς
 καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, εἰς διηνεκῆ
 ἔνδειξιν και μόνιμον παράστασιν.

Ἐν ἔτει σωτηριῷ χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ἔννενη-
 κοστῷ πρώτῳ. Δεκεμβρίου α', Ἐπινεμύσεως δεκάτης.

† Νεόφυτος ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταν-
 τινουπόλεως Νέας Ρώμης και οἰκουμενικὸς
 πατριάρχης

†	ὁ Καισαρείας	Γρηγόριος
†	ὁ Ἐφέσου	Σαμουὴλ
†	ὁ Ἡρακλείας	Μεθόδιος
†	ὁ Νικομηδείας	Ἀθανάσιος
†	ὁ Χαλκηδόνος	Ἰερεμίας
†	ὁ Δέρκων	Γεράσιμος
†	ὁ Προύσης	Ἄνθιμος
†	ὁ Λαρίσης	Μελίτιος
†	ὁ Ἄρτης	Μακάριος
†	ὁ Σεβρών	Ματθαῖος.

ΓΡΑΜΜΑ ΦΙΛΟΤΙΜΙΑΣ ΤΩ ΡΗΤΟΡΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΩ

Ἐν τῇ σελίδι 28 καθόλου λόγον ἐποιήσαμιν περὶ τινῶν ἀμοιβῶν, ἃς ἐχορήγει τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως εἰς τοὺς ὑπηρετοῦντας ἐν αὐτῷ, ἢ τοὺς διδασκάλους τῆς πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας, οὓς ἐτίμα διὰ τινος ἐκκλησιαστικοῦ ὀφφικίου. Τὸ κατωτέρω γράμμα τοῦ πατριάρχου Θεοδοσίου τοῦ Μαριδάκν διδῶσιν ἰδέαν τινα τῶν ἀμοιβῶν τούτων. Ὡς τοῖς γραμματεῦσιν, οὕτω καὶ τοῖς ἀξιωματικοῖς (ὀφφικιάλοις) τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς ἐδίεδετο, πλὴν τοῦ λιτοῦ μηνιαίου μισθοῦ, ὃν ἀπελάμβανον ἀπὸ τοῦ κοινοῦ ταμείου, καὶ τὸ πρὸς τὸ ταμεῖον τοῦτο ἐτήσιον χορήγημα μᾶς τῶν ἐκκλησιῶν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἢ τινος ἐπαρχίας τῶν ὑπὸ τὸν οἰκουμενικὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Οὕτω δὲ δύναται τις ἵνα εἰκάσῃ ὅτι καὶ τοῖς διδασκάλοις ἦσαν τεταγμένα ἑκτακτοὶ τινες ἀμοιβαί, λιταὶ καὶ αὐταί, καὶ ὅτι τὸ πατριαρχικὸν γράμμα τοῦ 1729 τὸ ἀπαγορεύσαν ταύτας ἢ δυσκόλως ἐφηρμόσθη, ἢ, τὸ κυριώτερον, ἐφαρμοσθὲν καθ' ἃ ἐξεδόθη ἐτη, περιέπεσε ταχέως εἰς λήθην· διότι μισθὸς σχεδὸν 30 καὶ 40 σημερινῶν φράγκων ἀπορὸν μοι φαίνεται πῶς ἠδύνατο ἵνα διαθρέψῃ τὸν διδάσκαλον· ἀναφέρονται δ' ἐνίοτε διδάσκαλοι τινες ἱερεῖς ἢ μοναχοί, οἵτινες θνήσκοντες καθωσίουν ἐλάχιστά τινα

κληροδοτήματα σχολείους ἢ ναοίς, ἀδύνατον δὲ δι' εὐτελοῦς ἀντιμισθίας καὶ μόνης ταύτης 'να περισσεύσῃ τις χίλια ἢ δισχίλια φράγκα· ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἦσαν μοναχοί· πῶς δ' ἠδύνατο 'να κληροδοτήσῃ τοιοῦτο ποσόν ὁ διδάσκαλος ὁ διατρέφων τέκνα καὶ σύζυγον ;

Ὅπου βλέπομεν λιτότητα μισθοῦ, δέον ἐκεῖ 'ν' ἀποδεξώμεθα ἀπολαυὰς τινὰς ἰδίας, πρὸς συντήρησιν τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ ὑπαλλήλου. Ἡ μελέτη τῶν ἀρχαιότερων μνημείων τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, περὶ ἧς ἰδίαν ἐκδίδωμι πραγματείαν προσεχῶς, συνδημοσιευομένην ἐτέραις τισιν ἐν τοῖς « Ἀναλέκτοις Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας », πολλὰ γνωρίζει ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου τοῖς φιλόστορον ἐν γένει, καὶ πλοῦτον εἰδήσεων τὸ πρῶτον κοινὸν αὐτοῖς καθιστῶσα, καὶ τινὰ μὴ ἐπακριθῶς ἐγγνωσμένα διασαφηνίζουσα. Τὸ γράμμα τοῦ πατριάρχου Θεοδοσίου ἐστὶ τοῦτο, μεταγραφὴν ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ κώδικος τοῦ ναοῦ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Σούδας (Ἐγρί-κασι τῆς πόλεως ἡμῶν) :

Θεοδόσιος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† Τοὺς ἐπὶ λόγῳ καὶ παιδείᾳ παρευδοκίμουνας, καὶ τὴν χάριν ἅμα οὐκ ἀσυντελή, ἀλλὰ καὶ τὰ μάλιστα συντελοῦσαν ὁσήμεραι παρεχομένους τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασι, τῶν κατ' ἀξίαν ἀμισθῶν καὶ εὐεργεσιῶν ἀξιοῦσθαι, παραμυθεῖσθαι τε καὶ περιθάλλεσθαι, καὶ τῶν δεόντων αἰέποτε παραπολαύειν, πρέπον ἅμα καὶ δίκαιον ὁμολογομένως ὑπάρχει· τούτου γοῦν ὡς οὕτως

ἔχοντος, καὶ τῇ ἐκκλησιαστικῇ εὐκοσμίᾳ συντείνοντος, ἐμέλησε δὴ μάλιστα τοῖς πάλαι ποτὲ διαπρέψασιν ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἐκκλησίας περιβόλῳ πνευματικοῖς προστάταις καὶ ποιμενάρχαις, οἱ γε παντοίαις δωρεαῖς ἀμείβεσθαι τοὺς συντελοῦντας ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ὑπουργίαις, καὶ ἀναλόγως ἐκάστῳ τὰς χορηγίας ἐπιμετρῆν καὶ ἐπιβάλλειν ἐσπούδασαν· οὐ γὰρ ὡσπερ οἱ ἐξιστάζοντες καὶ διορθοῦντες ἐν τοῖς συναλλάγμασιν, οὕτω καὶ οἱ διανέμειν καὶ χορηγεῖν ὀρθῶς τεταγμένοι τοῦ Ἰσου στοχαστικοὶ ἔσονται ἐπὶ μηδενὶ παρεγκλίνοντες, ἀλλὰ πρὸς ἀξίαν μᾶλλον ἐπιδόντες, καὶ γεωμετρικῇ ἀναλογίᾳ χρυσάμενοι, ἐπιστημόνως ἅμα καὶ δικαίως ἐπιχορηγήσουσι, τοσούτῳ δὲ μᾶλλον οἱ ἐκκλησιαστικοί, ὅσῳ καὶ πλείων αὐτοῖς ὁ τοῦ δικαίου καὶ πρέποντος λόγος ἀείποτε γίνεταί. Ἐν γοῦν τῷ εὐαγγελίῳ κλήρω τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτου ἀποστολικοῦ, πατριαρχικοῦ, καὶ οἰκουμενικοῦ θρόνου, ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων, [ὁ] φασί, παρεξεταζόμενος ὁ ἐντιμότερος καὶ λογιώτατος ρήτωρ κύρ Ἀλέξανδρος, υἱὸς κατὰ Πνεῦμα ἀγαπητὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος, εὐπαιδευσιᾷ τε καὶ ἡθῶν κοσμιότητι διαπρέπων, καὶ ἀτρυτῶ φερεπονίᾳ φερόμενος, οὐ παύεται συντελῶν πρὸς τὰς καθ' ἡμέραν χρείας τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἅτε δὴ περὶ τε συγγραφῆν τῶν περὶ διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων ἐκτιθεμένων συνοδικῶν γραμμάτων καὶ ὑπομνημάτων, εἰ πέρ τις ἄλλος, εὐφυῶς ἔχων ἐν τε νομικοῖς καὶ κανονικοῖς δόγμασιν ἐνησχημένος, καὶ δὴ καὶ πρὸς τὰς ἐξω χρείας οὐκ ἀσυντελής ὑπάρχων, ἀλλ' ὡς εἰπεῖν ἀμφοτεροδέξιος, καὶ χρήσιμος καὶ ἀναγκαῖος ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἐκδουλεύσεσι, καὶ μὴν οὔτε τῷ χρόνῳ οὔτε τῷ προσεδρεύειν οὐκ εἶχεν ἂν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ὑπουρ-

γίαις, ὅθεν ἡμεῖς τε καὶ οἱ περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτοι συνά-
δελφοὶ ἀρχιερεῖς, ἥκιστα πρέπον ἡγούμενοι τῶν πρὸς
ἄξιαν ἀμοιβῶν καθυστερεῖσθαι, καὶ ταῦτα συντελοῦντα
τῇ Ἐκκλησίᾳ καθ' ἑκάστην εἰδότες, εὐλογον καὶ δίκαιον
ἀπεφηνάμεθα, ὁμοφώνῳ ψήφῳ, καὶ δέον ἐκρίναμεν διη-
νεκῆ τινα χορηγίαν αὐτῷ ἐπιχορηγῆσαι, τάξασθαι τε καὶ
διορίσαι ἀμετακινήτως, ἅμα μὲν πρὸς ἀμοιβὴν τῶν
συνεχῶν αὐτοῦ καμμάτων, ἅμα δὲ πρὸς παραμυθίαν αὐ-
τοῦ καὶ περιθαλψιν, οὐ μᾶλλον γὰρ ἐπαίρει καὶ παραθή-
γει τὸ πρόθυμον ἐν δέοντι γενομένη χάρις, ἢ τὸ ὑναντίον
ἀμβλύει καὶ ἀμαυρεῖ, καὶ πολλάκις ἀνθέλκει καὶ ἀντι-
σπᾶ, καὶ ἀποδυσπετεῖν ἤδη παρασκευάζει. Καὶ δὴ, κοινῇ
καὶ ὁμοφώνῳ γνώμῃ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων συναδέλ-
φων ἁγίων ἀρχιερέων, καὶ δὴ καὶ συναινέσει τῶν εὐγε-
νεστάτων ἀρχόντων καὶ Ἐπιτρόπων τοῦ Κοινοῦ τῆς κα-
θ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίᾳς, ἐφιλοτιμη-
σάμεθα τῇ αὐτοῦ λογιότητι τὸ κατ' ἔτος ἤδη ταχθὲν
ἐμβατοίκιον τῆς ἐκκλησίας τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης
ἡμῶν Θεοτόκου τῆς Σούδας, ὑπάρχον γρόσια διακόσια
πεντήκοντα, ἅτινα τὸν τεῦθεν ἔχει καρποῦσθαι καὶ νέ-
μεσθαι κατ' ἔτος ἐφ' ὅρου ζωῆς αὐτοῦ ἀναφαιρέτως καὶ
ἀναποσπάστως, εἰς ἀμοιβὴν τῶν συνεχῶν καμμάτων, καὶ
παραμυθίαν αὐτοῦ, ὡς ἐφημεν, ἐπὶ τοιοῦτῳ προσδιορι-
σμῷ, τοῦ δίδοσθαι εἰς χεῖρας αὐτοῦ αἰεὶ τὸ τοῦ ἐλευσσιμέ-
νου ἔτους ἐμβατοικοχάρτιον. Διὸ γράφοντες διὰ τοῦ
παρόντος, ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς
ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ Πνεύ-
ματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα,
τοῦ γεγονότος ἤδη κοινῇ γνώμῃ διορισμοῦ τοῦ ἐμβατοι-
κοχαρτίου τῆς ρηθείσης ἐκκλησίας τῆς Ὑπεραγίας Δε-
σποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τῆς Σούδας ἀμετακινήτου καὶ

ἀδιασείστου μένοντος, ἔχη ὁ διαληφθεὶς λογιώτατος ρήτωρ κύρ' Ἀλέξανδρος καρποῦσθαι καὶ νέμεσθαι τὸ διδόμενον κατ' ἔτος ἑμβατοίκιον παρὰ τῆς ρηθείσης ἐκκλησίας, ἥτοι τὰ διακόσια πενήτηκοντα γρόσια, ἐφ' ὄρου ζωῆς αὐτοῦ ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάστως, εἰς ἀμοιβὴν τῶν δουλεύσεων αὐτοῦ, καὶ παραμυθίαν, μηδέποτε τολμήσοντος ἀφελῆσθαι παρ' αὐτοῦ τὸ εἰρημένον ἑμβατοικοχάρτιον καὶ ἀνατρέψαι τὴν γενομένην ταύτην κοινὴν καὶ συνοδικὴν ἡμῶν ἀπόφασιν, ἐν βάρει ἀργίας καὶ ἀλύτου ἀφορισμοῦ τοῦ ἀπὸ Θεοῦ Κυρίου Παντοκράτορος. Ὅθεν εἰς ἐνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν τῆς γνώμῃ καὶ ψήφῳ κοινῇ φιλοτιμίας ταύτης ἐγένετο τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν συνοδικὸν εὐεργετήριον γράμμα, καὶ ἐδόθη τῷ ρηθέντι λογιωτάτῳ ρήτορι κύρ' Ἀλεξάνδρῳ.

α ψ ξ θ'.

ΤΟΜΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

Τὸν πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν τοῦτον Τόμον μετέγραψα ἐκ πατριαρχικοῦ κώδικος, ἀκριδῶς εἰς ἐμπέδωσιν ὧν εἶπον ἄνω (σελ. 66), προλογίζων ἐν τῷ γράμματι τοῦ Θεοδοσίου. Καθορίζονται διὰ τούτου τοῦ γράμματος οἱ μνιαῖοι μισθοὶ τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς.

Ὡς ὁ ἀναγνώστης παρατηρεῖ, τοῦτοις ἐχρηγοῦντο καὶ χρηματικά τινά δῶρα δις τοῦ ἔτους, ἐτι δὲ καὶ ποσά τινά ὑπὸ τῶν νεωστὶ χειροτονουμένων ἀρχιερέων, οἵτινες ἦσαν διηρημένοι εἰς τρεῖς τάξεις, καὶ κατ' ἔτος ἐδίδον ἐπὶ τῷ διορισμῷ αὐτῶν ποσόν τι, ὅπερ ὀρίζει σημεῖωσις ἐπίσημος, ἐν ἀρχαῖς τοῦ αἰῶνος γεγραμμένη, ἣν μεταγράψας ἐκ πατριαρχικοῦ κώδικος ἐξέδωκα ἐν σελίδι 200 τῶν ἐμῶν «Χρονικῶν τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ ναοῦ» ἐνθα ἐξέδωκα ὡσαύτως καὶ σημεῖωσιν τῆς εἰς τρεῖς τάξεις διαιρέσεως τῶν μητροπολιτῶν τῶν ὑποκειμένων εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως (σελ. 199). Μετὰ ταῦτα δ' ὁ σεβασμ. μητροπολίτης Ἀμασειᾶς κ. Ἀνθίμος Ἀλεξούδης ἐπεμψέ μοι σημεῖωσιν ἑτέραν διάφορον τῆς ἐκδοθείσης ὑπ' ἐμοῦ, τῆς καὶ ἀσθεντικῆς τῆς νεωτέρας ταύτης σημεῖωσεως γενήσεται χρήσις ἐν ἄρθρῳ μου προσεχεῖ, ἐπὶ θέματος συναφοῦς. Ἄλλ' ἐκτός τούτου τοῖς ἀνωτέροις τούτοις ὑπαλλήλοις, καθὼς καὶ τοῖς συνοδικοῖς

μυτροπολίταις ἐδίδοτο, κατ' ὄφειλιν, ὑπὸ τῶν χειροτονουμένων ἀρχιερέων ποσότης ἐκάστω καθεὶ καὶ ζακάρως, τοῦθ' ὡς ἀνεκούφιζεν ἀρκούντως τὰ κατ' οἶκον ἐξοδα, διότι κατ' ἔτος διενέμετο καθεὶ καὶ ζαχαρίας ἀξίας 20—25000 φράγκων. Τὸ ἀντίτιμον τοῦτο τῷ 1823 καθωσιώθη ὑπὲρ συντηρήσεως τῶν ἡμετέρων Νοσοκομείων.

Ἴδου καὶ τὸ γράμμα (Τόμος) τοῦ Πατριάρχου Χρυσάνθου τοῦ ἀπὸ Σεργῶν :

Χρυσάνθος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης·

† Περὶ φυλακῆς καὶ συντηρήσεως τοῦ δικαίου καὶ τῆς εὐνομίας καὶ εὐταξίας τῶν καθηκόντων κληταῦθα ἢ ἐκκλησιαστικῆ καταβάλλεται πρόνοια. Σκοπὸς γὰρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ βάσις ἐπὶ τοῦ παρόντος ὅρισμόν τινα θέσθαι καὶ τάξιν ἐπὶ τοῖς δικαιώμασι τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπουργῶν, καὶ κατασφαλίσαι τὰ καθήκοντα ἐκάστω ἐκ τοῦ ἐπιπόνου αὐτῶν ἔργου, ὅπως, διαφυλαττομένης κοινῆς εὐταξίας, ἀφιλονείκως καρπῶνται τῶν δικαίων αὐτῶν. Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ κατὰ διαφόρους καιροὺς συνέβαινον πολλάκις διαφοραὶ καὶ φιλονεικίαι καὶ δυσἀρέσκεια περὶ τῶν ἀποδιδόμενων τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὑπουργοῖς μισθῶν, καὶ ἄλλων νενομισμένων αὐτοῖς ἀνέκθετον δικαιωμάτων ἀπὸ τε τοῦ Κοινοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ ἀπὸ τῶν νεοχειροτονητῶν καὶ μετατιθεμένων εἰς ἐπαρχίας ἁγίων ἀρχιερέων, καὶ ἔνεκεν τούτων παρείχοντο αἰεποτε τῇ Ἐκκλησίᾳ πράγματα, μὴ ὄντων βασιμῶς τεταγμένων καὶ κεκρωμένων τῶν δικαίων αὐτῶν, τούτου ἔνεκα, ἵνα ἀρθῇ

ἐκ μέσου πάσα φιλονεικία καὶ ἕρις καὶ ἀμφισβήτησις περὶ τούτων καὶ δυσἀρέσκεια, σκέψεως γενομένης συνοδικῆς, ἀπεφάνθη κοινῇ γνώμῃ, ὅπως ταχθέντα διορισθῶσιν ἐκάστῳ τὰ δίκαια διὰ τοῦ παρόντος συνοδικοῦ Ἰόμου, καὶ ἀποδιδῶνται εὐτάκτως καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης τῶν λαμβανόντων εὐαρεστήσεως. Καὶ δὴ, γράφοντες, ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα οἱ ἀνέκαθεν τεταγμένοι καὶ ἤδη προσδιορισθέντες μισθοὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπουργῶν καὶ τὰ λοιπὰ αὐτῶν νενομισμένα δικαιώματα ὑπὸ τε τοῦ Κοινοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἀρχιερέων ἀποδιδῶνται αὐτοῖς κατὰ τὸν ἐξῆς διορισμὸν ἦτοι τῷ μὲν λογιωτάτῳ κατὰ καιρὸν γραμματικῷ τοῦ τε ἤδη καὶ αἰὶ τὸν οἰκουμηνικὸν θρόνον διέποντος παναγιωτάτου πατριάρχου διδῶται μισθὸς ἀπὸ τοῦ Κοινοῦ γρόσια διακόσια πεντήκοντα κατὰ μῆνα· λόγῳ δὲ τῆς ἀνέκαθεν τεταγμένης φιλοδωρίας κατὰ τὸ ἅγιον Πάσχα καὶ τὴν Χριστοῦ θείαν γέννησιν τῷ αὐτῷ γρόσια τετρακόσια, δηλονότι διακόσια τὸ Πάσχα καὶ διακόσια τὴν Χριστοῦ γέννησιν· παρὰ δὲ τῶν νεοχειροτονομένων καὶ μετατιθεμένων ἁγίων ἀρχιερέων διδῶται αὐτῷ ἕνεκα τῶν ἀποδεικτικῶν καὶ τῆς εἰδήσεως συνοδικῶν γραμμάτων ἀπὸ μὲν τῆς Α' τάξεως γρόσια ἑκατὸν ἀπὸ δὲ τῆς Β' καὶ Γ' τάξεως ἀνὰ ἑβδομήκοντα· περὶ δὲ τῶν ζητούμενων καὶ γραφομένων ἐπιστολῶν καὶ λοιπῶν γραμμάτων, τοῦτο παραλειπόμενον ἐλεύθερον μένει εἰς τὴν εὐδιάκριτον ἀγαθὴν προαίρεσιν τῶν λαμβανόντων αὐτὰ σεβασμίων ἐφόρων, ὅπως φιλοδωροῦντες ἀναπαύωσι τὸν εἰς τὴν γραφὴν αὐτῶν προθύμως κοπιῶντα γραμματικόν· τοῖς δὲ λογιωτάτοις τοῦ Κοινοῦ δυσὶ γραμματι-

Παιδεία καὶ Πτωχεία

5

κοις ἀποδιδῶται ὡσαύτως μισθὸς ἀπὸ τοῦ Κοινοῦ ἀνά γρόσια διακόσια πενήκοντα ἑκάστῳ κατὰ μῆνα, κατὰ δὲ τὴν ἑορτὴν τῆς θείας τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως καὶ τοῦ ἁγίου Πάσχα ἀνά γρόσια τετρακόσια ἑκάστῳ, δηλαδή ἀνά διακόσια τὸ Πάσχα καὶ ἀνά διακόσια ἑκάστῳ τὴν Χριστοῦ γέννησιν· παρὰ δὲ τῶν ἁγίων ἀρχιερέων διδῶνται αὐτοῖς, ὡς κοπιᾶζουσιν, ἐκ μὲν τῆς Α' τάξεως γρόσια ἑκατὸν, ἀνά πενήκοντα ἑκάστῳ ἀπὸ δὲ τῆς Β' καὶ Γ' τάξεως γρόσια ἐβδομήκοντα πέντε, ἀνά 37 1/2 ἑκάστῳ ὡσαύτως καὶ τῷ κατὰ καιρὸν καπουκεχαγιά τοῦ ἁγίου πατριαρχεύοντος ἀποδιδῶντι μισθὸς μὲν γρόσια διακόσια πενήκοντα ἑκάστου μηνός, κατὰ Πάσχα δὲ καὶ τὴν Χριστοῦ γέννησιν γρόσια τετρακόσια, δηλαδή διακόσια τὸ Πάσχα καὶ διακόσια τὴν Χριστοῦ γέννησιν, ἔτι δὲ καὶ πάντα τὰ ἐμπίπτοντα αὐτῷ τυχερὰ εἰσοδήματα· τῷ δὲ κιατίπῃ τοῦ κατὰ καιρὸν πατριαρχεύοντος ἀποδιδῶνται μισθὸς μὲν γρόσια τετρακόσια ἑκάστου μηνός, κατὰ δὲ τὸ ἅγιον Πάσχα καὶ τὴν θείαν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν γρόσια τετρακόσια, ἧτοι διακόσια τὸ Πάσχα καὶ διακόσια κατὰ τὴν Χριστοῦ γέννησιν ἐπὶ συνθήκῃ μὲν τοι τοιαύτῃ, τοῦ μὴ γίγνεσθαι ἐν αὐτοῖς τοῦ λοιποῦ προσθήκην τινὰ ἢ ἐλάττωσιν καὶ ἀφαιρέσιν τῶν τεταγμένων ἐν τῷ παρόντι δικαιωμάτων αὐτῶν. Ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ τὰ γραφόμενα παρὰ τῶν λογιωτάτων κληρικῶν αὐλικὰ γράμματα, ὁμολογία, συμφωνητικά, ἐξοφλητικά, συγχωρητικά, ἀφοριστικά, καὶ ἄλλα διαφόρου εἶδους γράμματα, ἀγατίθενται εἰς τὴν ἐπιστασίαν καὶ διαίτησιν τοῦ μεγάλου Ἀρχidiaκόνου, ὅστις ὀφείλει φρονίμως καὶ εὐσυνειδήτως ἐπιστατεῖν, διερευνᾶν τε ἀκριβῶς τὰς ὑποθέσεις, καὶ προσδιορίζειν τὰ ἐξόδα αὐτῶν ἀναλόγως τῆς ποιότητος καὶ ποσότητος τῶν ὑποθέσεων.

καὶ τῆς δυνάμεως τῶν ὑποκειμένων, ἄνευ δὲ τῆς τοιαύτης ἐρεύνης καὶ εἰδήσεως αὐτοῦ καὶ τοῦ προσδιορισμοῦ, μῆτε γράφειν τοὺς κληρικούς, μῆτε αὐτὸν δέχεσθαι γράμματα παρ' αὐτῶν. Ταῦτα μὲν οὖν τέτακται συνοδικῶς πρὸς διάλυσιν καὶ τελείαν ἀνατροπὴν τῶν ἐπισυμβαινόντων διχονοιῶν, ἀταξιῶν τε καὶ δυσαρρεσκειῶν, καὶ πρὸς ἐντελῆ διαφύλαξιν τῆς κοινῆς ἀρμονίας καὶ εὐταξίας τῶν αὐλικῶν. Ὅθεν εἰς ἐνδειξιν ἐγένετο καὶ ὁ παρῶν ἡμέτερος πατριαρχικός καὶ συνοδικὸς Τόμος, καταστρωθεὶς καὶ τῷ ἱερῷ Κώδῃκι τοῦ Κοινοῦ εἰς διηγετὴ παράστασιν.

Α Δ Κ Σ'. Νοεμβρίου α'.

- † Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἀποφαίνεται.
† Ὁ Ἐφέσου Μακάριος
† Ὁ Ἡρακλείας Ἰγνάτιος
† Ὁ Νικομηδείας Πανάργιος
† Ὁ Χαλκηδόνος Ζαχαρίας
† Ὁ Δέρκων Νικηφόρος
† Ὁ Ἀμασειᾶς Διονύσιος
† Ὁ Νέων Πατρῶν Δοσίθεος.
-

ΣΥΜΠΛΗΡΩΤΙΚΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ

Περὶ τῶν διδομένων εἰς ἐκκλησίας καὶ μονὰς ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὰ χορηγούμενα εἰς τὰ σχολεῖα κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας κείσθωσαν τὰ ἐξῆς ὀλίγα, ἅτινα γράφει διδάσκαλος τοῦ γένους ἐπιφανής, Ἰώσηπος ὁ Μοισιόδαξ ἐν τῇ τῷ 1780 ἐκδοθείσῃ «Ἀπολογία» αὐτοῦ, ἀναφερόμενα εἰς ὅσα εἶπον ἐν τῇ σελίδι 17 καθόλου περὶ τῶν μετὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα χρόνων·

«Ἡμεῖς (λέγει ὁ Μοισιόδαξ, σελ. 32 — 33 ἐν ὑποσημειώσει) πρὸς ταῖς λοιπαῖς ἀτυχίαις, καθὼς λέγω καὶ ἀλλαχοῦ, ἔχομεν καὶ ταύτην, ὅτι νὰ μὴ ἔχωμεν τὰ βιβλία τὰ ἀναγκαίως συντείνοντα τῇ καλλιέργειᾳ τῶν ἡμετέρων νέων. Ἐνῶ τὰ περιττὰ ἱερὰ σήπονται ἐν τοῖς βηματαρίοις, ὡς λέγουσι, τῶν μοναστηρίων, ἐνῶ τὰ βουναὶ τοῦ Ἁθωνοῦ ἐγέμισαν πάντα ἀπὸ παλατιῶν πολυτελῶν, τὰ δύστηνα ἡμέτερα σχολεῖα σπανίζουσι καὶ ἀπὸ αὐτῶν τῶν ἀναγκαίων βιβλίων. Οὐτε λέγω ἐγὼ πῶς εἶναι ἀμελητέα τὰ ἱερὰ μοναστήρια, ὅπου ἐκτενῶς ἐντείνονται αἱ δεήσεις πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ὑπὲρ παντὸς τοῦ κόσμου ἀπλῶς. Ἐγὼ λέγω πῶς, ἐπειδὴ τὸ γένος ἡμῶν εἶναι ἐνδεές, καὶ δὲν δύναται ἐπίσης λαμπρῶς νὰ προνοῇ καὶ ταῦτα, νὰ οἰκονομῇ ὅπως οὖν διακριτικῶς τὴν δύναμιν αὐτοῦ, καὶ ἐνῶ φροντίζει περὶ τῶν κατὰ τόπους προσκυνημάτων αὐτοῦ, νὰ μὴ ἀμελῇ μήτε τὰ σχολεῖα αὐτοῦ παντελῶς. Ἀποθνήσκει ὁ δεῖνα, φέρε εἰπεῖν, καὶ ἀφίνει διὰ τὰ ψυχικὰ αὐτοῦ δέκα τάλαντα (πουργία) τοῖς κατὰ τόπους προσκυνήμασιν. Ἀλλὰ δὲν

ἤτο καλὸν ἴσως, ὅτι ὁ τοιοῦτος νὰ ἀφήσῃ τὰ ἡμίσεα τοῖς προσκυνήμασι, καὶ τὰ λοιπὰ ἡμίσεα τοῖς σχολείοις, ἢ νὰ ἀφήσῃ τὰ δύο τρίτα ἐκείνοις, καὶ τὸ ἐν τρίτον τὸ ἐλάχιστον τούτοις; Πόσοι ἱερεῖς, βοηθούμενοι ἐν τῷ καλῷ ἀγῶνι τῆς σπουδῆς αὐτῶν, δὲν ἔμελλον νὰ μνημονεύωσιν ἐν ταῖς πρὸς Κύριον λιταῖς αὐτῶν, καὶ νὰ συγχωρῶσιν ἐκ βάθους καρδίας τὸν τοιοῦτον; Πόσοι νέοι σπουδασταί, μετέχοντες τῆς καλῆς προαιρέσεως αὐτοῦ, δὲν ἔμελλον νὰ εὐφημῶσι καὶ αὐτοί, καὶ νὰ συγχωρῶσι πάντοτε καὶ πανταχοῦ διατρέβοντες αὐτόν; Πόσας εὐφημίας εἶτα, πόσα ἐγκώμια δὲν ἔμελλον οἱ διδάσκαλοι νὰ πλέκωσι τῷ τοιοῦτῳ συχνάκις ὑπὲρ τῆς ἐν καιρῷ, ὑπὲρ τῆς ἀναγκαίας συνεργείας αὐτοῦ τοῖς σχολείοις αὐτῶν; Ποῖος εἶναι ὁ σκοπὸς ὁ καθ' αὐτὸ τῆς ἐλεημοσύνης; εἶναι ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν, εἶναι τὸ μνημόσυγον πάντως. Αὐτὰ ταῦτα εἶναι καὶ ἐν τῇ συνδρομῇ τῶν σχολείων: καὶ ἐπὶ τούτοις εἶτα, εἶναι ἡ τιμὴ τῆς πατρίδος, εἶναι ἡ καλλονὴ τῶν ἱερέων, εἶναι ἡ παιδείσις τῶν νέων, εἶναι ἡ ἀξιώτης τῶν προεστώτων: ἐν βραχυλογίᾳ, μία ἀπὸ τῶν εὐποικῶν εἴτε τῶν ἐπιμονωτέρων, εἴτε τῶν ἀναγκαιοτέρων, εἴτε τῶν σωτηριωδεστέρων, τὰς ὁποίας οἱ εὐπορώτεροι ὁμοεθνεῖς ἡμῶν δύνανται τὴν σήμερον νὰ ποιῶσιν ἐν ἡμῖν, εἶναι κυρίως τὸ νὰ συνεργῶνται, καθ' ὅσον τὸ δυνατόν, καὶ τὰ κατὰ τόπους πτωχὰ σχολεῖα ἡμῶν. Πόσα σχολεῖα δὲν ἔμελλον νὰ εὐρίσκωνται κατὰ τόπους προμεμηθευμένα ὑπὸ τῶν ἀνάγκαιων προσόδων αὐτῶν, καὶ ἐπομένως ἀνθοῦντα ἐν διδασκάλοις καὶ ἐν μαθηταῖς ἂν τὸ ἡμέτερον γένος εἶχε τὴν πρόνοιαν, ὅπως τῶν προσκυνημάτων αὐτοῦ, οὕτω καὶ τῶν σχολείων αὐτοῦ;»

« Οὐτε ἄς ἀντιλέγει ἐνταῦθα ἐκεῖνος (ὁ αὐτὸς ἐν ὑ-

ποσημειώσει τῆς σελίδος 167 — 168), ὅτι τὸ γένος ἡμῶν εἶναι ἐνδεές, καὶ ὅτι δὲν δύναται νὰ δαπανήσῃ ἐν τῇ προμηθείᾳ τῶν ξένων βιβλίων, διότι μῆτε ἐγὼ ἀροῦμαι πῶς τὸ γένος ἡμῶν εἶναι ἐνδεές. Πλὴν ἐγὼ βλέπω πῶς αὐτὸ τὸ ἐνδεές γένος καταδαπανᾶται ἐνίοτε πενταπλασίως ἢ δεκαπλασίως ἐν πράγμασι, τυχὸν καθ' ἑαυτὰ καλοῖς, πρακτέοις, ὅμως τῷ κοινῷ εἶτα παντάπασι ἀχρήστοις. Πέρυσιν ἐν τῇ καὶ ἐν τῷ ἐφάνη ἀγιορείτης τις, ζητῶν ἐλεημοσύνην, ὥστε νὰ μεταχύσῃ ἓνα κώδινα (καμπάνα) συντετριμμένον, καὶ συνήχθη αὐτῷ ἐλεημοσύνη οὐχὶ διὰ ἓνα, ἀλλὰ διὰ δύο κώδινους παμμεγίστους. Ἐφάνη κατὰ τὸ αὐτὸ ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις διὰ τὰς πολλὰς ἀμαρτίας αὐτοῦ καὶ πεπαιδευμένος τις, ὅστις τυπώσας βιβλιάριόν τι, καὶ περιπεσὼν ἐν ἐνδείᾳ ἐσχάτῃ, ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν ἐκείσε ὁμογενῶν. Πῶς ἐβοήθησαν αὐτῷ; Ἐν ὀνειδέσιν ἀπλῶς. Οὔτε λέγω ἐγὼ, πῶς τὰ πράγματα τῶν μοναστηρίων εἶναι ποσῶς ἀμελητέα: ἄπαγε! Ἐγὼ λέγω, πῶς καὶ τοῦτο δεῖ ποιῆσαι, καὶ ἐκεῖνο μὴ ἀφιέναι κατὰ τὸ εὐαγγελικόν. Δὲν εἶναι ὑπόθεσις τὸ βιβλιάριον ἐκεῖνο, πλὴν ὅποιονδήποτε, ἢ ὅποσονδήποτε, τείνει πρὸς τὸ ὄφελος τοῦ κοινού. Καὶ νὰ μὴ τιμηθῇ ἕσον τὸ τρίτον, ἕσον τὸ τέταρτον, τί λέγω; ἕσον τὸ δέκατον κἂν τοῦ κώδινος ἐκεῖνου, τοῦ ὁποῖου ὅμως οὔτε ὁ βόμβος κἂν δὲν εἶναι κοινωνητός τῷ κοινῷ; Πόθεν προέρχεται αὐτὴ ἡ τηλεκαύτη ἀδυσκρίσια τῶν ἡμετέρων; Οὔτε ἐκθέτω αὐτήν, διότι εἶναι αἰσθητὴ παντὶ τῷ βουλομένῳ: ἐπομένως οὔτε ἔχει χρεῖαν, ὥστε νὰ ἐκτεθῇ ὑπ' ἐμοῦ».

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΙ

περὶ τῶν ἀναφερομένων πατριαρχῶν

εὐρίσκονται ἐν τοῖς ἑμοῖς «Πατριαρχικοῖς Πίναξιν»
ὡς ἑξῆς :

- 1) ἐν σελίδι 335 καὶ 389 περὶ Ἀρσενίου Αὐτῶρεια-
νοῦ καὶ Εὐστρατίου Γαριθᾶ, ὧν γίνεται μνεῖα ἐν
σελ. 12 τοῦ παρόντος βιβλίου·
 - 2) ἐν σελίδι 393 περὶ Γερμανοῦ τοῦ Γαβρᾶ, οὗ μνεῖα
ἐν σελ. 15·
 - 3) ἐν σελίδι 472 καὶ 511 περὶ Γενναδίου Σχολαρίου
καὶ Ἰωάσαφ Μεγαλοπρεποῦς, ὧν μνεῖα ἐν σελίδι
18 τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου·
 - 4) ἐν σελίδι 507 καὶ 519 περὶ Διονυσίου Β' καὶ Ἰε-
ρεμίου Β', ὧν μνεῖα ἐν σελ. 19·
 - 5) ἐν σελίδι 547 περὶ Κυριλλου Λουκάρεως, οὗ μνεῖα
ἐν σελ. 20 καὶ 22·
 - 6) ἐν σελίδι 692 περὶ Γρηγορίου ΣΤ', οὗ μνεῖα ἐν
σελίδι 31 καὶ 32·
 - 7) ἐν σελίδι 697 περὶ Ἀνθίμου ΣΤ', οὗ μνεῖα ἐν
σελίδι 32·
 - 8) ἐν σελίδι 589 περὶ Διονυσίου Γ', σελ. 679 περὶ
Καλλινίκου Ε', σελ. 669 περὶ Προκοπίου, σελ.
674 περὶ Νεοφύτου Ζ', σελ. 661 περὶ Θεοδοσίου
Β', καὶ σελ. 687 περὶ Χρυσάνθου, ὧν ἐγγραφα
κεῖνται ἀπὸ σελ. 40 ἕως σελ. 75 τοῦ παρόντος
βιβλίου.
-

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

τὸ ἐν σελ. 33 στ. 21 **περίδευμα** γραπτέον **περίδευμα**

τὸ ἐν σελ. 56 στίχῳ 22 **δὲ** γραπτέον **δὴ**.

Τιμάται 2 φορές.

